

Sarah Hamani, Laura Kaataja, Marja Matikainen

Merkityksellinen toiminta omasta tahdostaan erillään pidettävien vankien näkökulmasta

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Toimintaterapeutti AMK

Toimintaterapian koulutusohjelma

Opinnäytetyö

30.10.2015

<p>Tekijät Otsikko</p> <p>Sivumäärä Aika</p>	<p>Sarah Hamani, Laura Kaataja, Marja Matikainen Merkityksellinen toiminta omasta tahdostaan erillään pidettävien vankien näkökulmasta</p> <p>50 sivua + 3 liitettä Syksy 2015</p>
<p>Tutkinto</p>	<p>Toimintaterapeutti AMK</p>
<p>Koulutusohjelma</p>	<p>Toimintaterapian koulutusohjelma</p>
<p>Suuntautumisvaihtoehto</p>	<p>Toimintaterapeutti</p>
<p>Ohjaajat</p>	<p>Lehtori Tuula Uutela Lehtori Anne Talvenheimo-Pesu</p>
<p>Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää millaisia merkityksellisiä toimintoja omasta tahdostaan erillään pidettävillä vangeilla on, ja miten konteksti vaikuttaa toimintaan osallistumiseen yksilön näkökulmasta. Työssä selvitettiin merkityksellisten toimintojen subjektiivisia ja kontekstuaalisia ulottuvuuksia toiminnan analyysin avulla. Lisäksi tarkasteltiin merkityksellisten toimintojen mahdollistumista rangaistusajan suunnitelman kautta. Opinnäytetyön työelämän yhteistyökumppanina toimi Rikosseuraamusalan koulutuskeskus.</p> <p>Työtä ohjasi Doris Piercen toiminnan terapeuttisen voiman malli sekä toiminnallisen oikeudenmukaisuuden periaatteet. Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen menetelmiä soveltaen. Aineisto kerättiin teemahaastattelulla ja se käsiteltiin sisällönanalyysin avulla. Haastatteluihin osallistui neljä (4) omasta tahdostaan erillään pidettävää vankia Helsingin vankilasta.</p> <p>Aineiston perusteella informanteilla on erillään pitämisen aikana useita toimintoja, jotka he kokivat merkityksellisinä. Monet toiminnoista koettiin vetoaviksi, koska niihin liittyi mielihyvän ja vahvistavuuden kokemuksia. Itsensä kehittämiseen ja arjen taitoihin liittyvät toiminnot koettiin tärkeäksi, mutta näihin toimintoihin ei ollut käytännössä mahdollisuutta osallistua. Vankilakontekstin nähtiin sekä rajoittavan että mahdollistavan toimintaan osallistumista. Rangaistusajan suunnitelmassa nähtiin puutteita, eikä siitä koettu olevan konkreettista hyötyä toimintaan osallistumisessa.</p> <p>Merkitykselliseen toimintaan osallistuminen oli yksi informanttien keino selviytyä vankilan arjessa. Vankien ja osastojen välinen eriarvoisuus näkyi mahdollisuuksissa osallistua merkityksellisiin toimintoihin. Vankeusajan tavoitteita edistäisi konkreettisemmin tehty rangaistusajan suunnitelma. Erilaisilla tavoitteellisilla toiminnoilla olisi suljetuilla osastoilla kysyntää ja niillä olisi myös vankilan tehtävää palveleva vaikutus yhteiskuntaan sopeuttamisen ja elämänhallinnan edistämisen kannalta.</p>	
<p>Avainsanat</p>	<p>merkityksellinen toiminta, omasta tahdostaan erillään pitäminen, toiminnan terapeuttisen voiman malli, toiminnallinen oikeudenmukaisuus</p>

Authors Title	Sarah Hamani, Laura Kaataja, Marja Matikainen Meaningful Occupations from the Point of View of Prisoners Who are Segregated at Their Own Request
Number of Pages Date	50 pages + 3 appendices Autumn 2015
Degree	Bachelor of Health Care
Degree Programme	Occupational Therapy
Specialisation option	Occupational Therapy
Instructors	Tuula Uutela, Senior lecturer Anne Talvenheimo-Pesu, Senior lecturer
<p>The aim of this qualitative Bachelor's Thesis was to investigate meaningful occupations that the prisoners who are segregated at their own request have. The purpose was to find out, from the individual's point of view, what kind of effects the context and the sentence plan have on the participation in meaningful occupations. The thesis was made in co-operation with the Training Institute for Prison and Probation Services.</p> <p><i>The model of Building Therapeutic Power</i> by Doris Pierce was used as a theoretical framework and the concept of occupational justice instructed the whole thesis. The data was collected by interviewing four (4) prisoners who are segregated at their own request in Helsinki Prison. The data was analyzed by using content analysis. The subjective and contextual dimensions of the occupations were sorted out by using activity analysis.</p> <p>The results showed that the prisoners who are segregated at their own request had several meaningful occupations. Occupations were found to be appealing because of the aspects of pleasure and restoration. Self-improvement and everyday life skills were seen as important but the prisoners found it almost impossible to participate in them. The prison context was seen as a restrictive but also enabling factor for participation in occupations. The sentence plan was criticized due to its lack of practicality and concreteness.</p> <p>The results indicate that participation in meaningful occupations was a coping strategy in the daily life in the prison. There was some inequality in the participation in occupations between the prisoners who are segregated at their own request but also between the closed units where they lived. Different kinds of purposeful occupations could serve prisoners' life management skills and adaptation to the society. Moreover, there is a need for a more specific sentence plan.</p>	
Keywords	meaningful occupation, segregation at one's own request, model of building therapeutic power, occupational justice

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Opinnäytetyön lähtökohdat	3
3	Keskeisten käsitteiden määrittely	5
3.1	Merkityksellinen toiminta toimintaterapian näkökulmasta	5
3.2	Toiminnallinen oikeudenmukaisuus	6
3.3	Vangin erillään pitäminen	8
3.4	Rangaistusajan suunnitelma	9
4	Vankeus	11
4.1	Helsingin vankila	12
4.2	Vankeuden vaikutus yksilöön	13
5	Toiminnan terapeuttisen voiman malli	16
5.1	Vetoavuus	18
5.2	Ainutlaatuisuus	20
5.3	Täsmällisyys	21
6	Opinnäytetyön toteutus	23
6.1	Aineiston keruu	23
6.2	Aineiston analyysi	25
7	Opinnäytetyön tulokset	29
7.1	Merkityksellisen toiminnan ulottuvuudet	29
7.2	Estävät ja mahdollistava tekijät merkityksellisen toiminnan kontekstissa	32
7.3	Näkökulmia rangaistusajan suunnitelmaan	34
8	Johtopäätökset	37
9	Pohdinta	40
9.1	Yhteenveto	40
9.2	Luotettavuus ja eettisyys	42
9.3	Jatkosuositukset ja ilmiön merkitys toimintaterapia-alalle	45
	Lähteet	47

Liitteet

Liite 1. Tutkimuslupa

Liite 2. Esittelykirje vangeille

Liite 3. Haastattelurunko

1 Johdanto

Suomalainen vankilajärjestelmä ja vankeusrangaistukset ovat olleet viime aikoina suosittu puheenaihe niin valtakunnallisessa mediassa kuin tavallisten kansalaisten parissa. Osalle rikollisista halutaan ankarampia tuomioita, vaikka toisaalta pelätään, että vankilan olosuhteet ovat liian hyvät. Mielikuva vankilasta verovaroin ylläpidettynä "valtion hotellina" on melko yleinen, kuten myös ajatus siitä, että katumuksen osoittamisen sijaan rikolliset nauttivat lokoisista oltavista täydellä ylläpidolla selleissä, jotka on varusteltu uusimmilla viihdeteknologisilla laitteilla. (Länsiväylä 21.2.2011.) Aiheesta keskusteltiin kiihkaasti esimerkiksi Ylen Ajankohtaisen kakkosen Tuomio-illassa (28.4.2015), jossa kuunneltiin niin rikosten uhrien kuin asiantuntijoidenkin näkemyksiä. Ohjelmassa vierailleet vangit puolestaan kritisoivat vankilajärjestelmää ja he toivoivat saavansa monipuolisempaa kuntoutusta vankilassa, jotta he voisivat palata takaisin yhteiskuntaan niin sanotusti kunnan kansalaisina. (Tuomio-ilta 28.4.2015.)

Vankeusrangaistusten sisältöön ja elämään vankilassa on tärkeää kiinnittää huomiota, sillä vankien terveyteen ja hyvinvointiin liittyvien tutkimusten mukaan päihde- ja mielenterveysongelmia on tilastollisesti suuri määrä Suomessa. Päihderiippuvuus onkin vankien keskuudessa kymmenkertaista verrattuna tavalliseen väestöön (Joukamaa 2010). World Health Organization (WHO) suosittelee, että kaikissa vankilajärjestelmissä kiinnitettäisiin huomiota vankien mielenterveyttä edistäviin tekijöihin, jotta inhimilliset elinolosuhteet vankiloissa voitaisiin turvata. Sosiaalisten suhteiden ylläpitämisen lisäksi keskeisiä tekijöitä vankien mielenterveyden edistämiseksi ovat WHO:n mukaan esimerkiksi ravinnon, puhtauden, merkityksellisten toimintojen ja fyysisen aktiivisuuden takaaminen sekä väkivallan ja syrjinnän ennaltaehkäisy. (World Health Organization n.d.: 1–7.) Nämä tekijät liittyvät olennaisesti myös toiminnallisen oikeudenmukaisuuden takaamiseen vankilakontekstissa (Christiansen – Townsend 2010: 230–231).

Lisäksi olisi tärkeää löytää keinoja uusintarikollisuuden ennaltaehkäisyyn ja vankeusajan kustannustehokkuuden parantamiseen. Vankilajärjestelmien ylläpidolla on hintansa, sillä suljetussa vankilassa yksi vanki maksaa yhteiskunnalle noin 200 euroa vuorokaudessa (Rikosseuraamuslaitoksen tilinpäätös ja toimintakertomus 2014: 9). Vaikka vankeusaika onkin monelle rikosentekijälle eräänlainen pysähtymisen paikka, rikolliselle elämänta-

valle voi olla vaikea löytää vaihtoehtoja ja siviilielämään siirtyminen ei ole monille ongelmattomaa, sillä vankilakontekstiin liittyy myös laitostumisen ja syrjäytymisen riski. Passiivisessa ja kontrolloidussa ympäristössä toimintakyvyn ylläpitäminen ja oman elämän hallinta ovat haasteellisia. (Christiansen – Townsend 2004: 230–231.)

Erityisesti syrjäytymisen ja laitostumisen riskiryhmään kuuluvat vankilan suljetuilla osastoilla asuvat vangit. Suljetuilla osastoilla vankien elämä on erittäin tarkkaan kontrolloitua ja heillä on tunnetusti rajoitetummat elinolosuhteet kuin muiden osastojen vangeilla. Tavallisesti suljetuille osastoille sijoitetaan vankeja, jotka ovat rikkoneet vankilan järjestysääntöjä tai uhkaavat vankilan yleistä turvallisuutta, mutta pieni joukko vangeista haluaa asua suljetulla osastolla myös vapaaehtoisesti. Omasta tahdostaan erillään pidettävät vangit ovat askarruttaneet rikosseuraamusalan työntekijöitä, sillä näistä vangeista on saatavilla hyvin vähän ajankohtaista tutkimustietoa. (Ruckenstein – Teppo 2005.) Yleisesti suljettujen osastojen rutiinit ja viikko-ohjelmat ovat selkeät, mutta inhimillisten elinolosuhteiden ja toiminnallisen oikeudenmukaisuuden takaamiseksi on tärkeää myös tietää, millaista merkityksellinen toiminta on omasta tahdostaan erillään pidettävien vankien näkökulmasta ja miten toimintaan osallistuminen käytännössä mahdollistuu erillään pitämisen aikana. Tartuimme tähän ilmiöön, koska halusimme tarkastella kyseisen marginaaliryhmän näkökulmia merkitykselliseen toimintaan toimintaterapian teorioiden valossa.

Yhteistyöstä opinnäytetyömme ja työelämän kumppanin välillä sovittiin Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen yliopettajan Sari Viikki-Ripatin ja Helsingin vankilan kanssa. Toimintaterapeuttikoulutuksen saanut Viikki-Ripatti sitoutui opinnäytetyön työelämän yhteistyökumppaniksi ja Helsingin vankila puolestaan tarjosi käytännön puitteet opinnäytetyön aineiston keräämistä varten. Opinnäytetyö päätettiin toteuttaa laadullisilla tutkimusmenetelmillä, jossa teemahaastattelun avulla kartoitettiin omasta tahdostaan erillään pidettävien vankien näkökulmia aiheeseen liittyen. Toimintaterapeuttinen näkökulma perustuu Doris Piercen toiminnan terapeuttisen voiman malliin, jonka avulla analysoimme merkityksellistä toimintaa ja toiminnan kontekstia.

2 Opinnäytetyön lähtökohdat

Tämän laadullisen opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää mitä itselleen merkityksellisiä toimintoja omasta tahdostaan erillään pidettävillä vangeilla on ja miten yksilötekijät sekä vankilakonteksti vaikuttavat toimintaan osallistumiseen yksilön näkökulmasta. Tarkoituksen saavuttamiseksi selvitämme, mikä merkityksellisissä toiminnoissa vetoaa ja motivoi yksilöä. Lisäksi kartoitamme miten merkitykselliseen toimintaan osallistuminen mahdollistuu vankilaympäristön ja rangaistusajan suunnitelman puitteissa. Opinnäytetyön tarkoitusta varten laadimme neljä opinnäytetyötä ohjaavaa kysymystä, joihin vastataan Doris Piercen toiminnan terapeuttisen voiman mallin avulla. Malli on perustana opinnäytetyön toimintaterapeuttiselle näkemykselle. Opinnäytetyön kysymykset ovat:

1. Mitkä toiminnot omasta tahdostaan erillään pidettävä vanki kokee merkitykselliseksi vankeutensa aikana?
2. Mikä tekee näistä toiminnoista vetoavan?
3. Mitä estäviä tai mahdollistavia tekijöitä merkitykselliseen toimintaan osallistumiseen on vankilaympäristössä?
4. Miten rangaistusajan suunnitelma mahdollistaa merkitykselliseen toimintaan osallistumista erillään pitämisen aikana?

Opinnäytetyömme yhtenä periaatteellisena lähtökohtana on toiminnallisen oikeudenmukaisuuden käsite, jonka mukaan jokaisella yksilöllä on oikeus toimia omien tarpeidensa mukaisesti jokapäiväisessä elämässä (Christiansen – Townsend 2010: 330–335). Vankilakonteksti tiettävästi rajoittaa yksilön mahdollisuuksia toimintaan osallistumiseen sekä toiminnallisiin valintoihin ja opinnäytetyömme idea rakentui alun perin ajatukselle selvittää mitä on merkityksellinen toiminta ”merkityksettömässä” ympäristössä, josta idea jalostui nykyiseen muotoonsa. Huomasimme myös, että aiempaa tutkimustietoa vankeudesta toimintaterapian näkökulmasta ei juurikaan ole. Toimintaterapian teorialat ovat luonnollisesti keskeisessä asemassa opinnäytetyössä, mutta hyödynnämme myös kriminologian ja kriminaalipsykologian näkökulmia vankilaympäristön ja vankeuden vaikutusten ymmärtämisessä.

Rikosseuraamusalaan liittyvää tutkimustietoa tuotetaan ja hyödynnetään Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksessa (RSKK), joka tarjoaa alaan liittyvää tutkintokoulutusta sekä ammattitaitoa ylläpitävää, täydentävää ja lisäävää koulutusta (Rikosseuraamusalan koulutuskeskus n.d.). Yhteistyö RSKK:n kanssa syntyi yliopettaja Sari Viikki-

Ripatin ja opinnäytetyöntekijöiden välillä yhteisestä kiinnostuksesta tuoda toimintaterapian mahdollisuudet näkyviksi rikosseuraamusalalla. Toimintaterapian työn keskeisin tavoite on mahdollistaa ihmisten osallistuminen omiin arkipäivän toimintoihinsa (World Federation of Occupational Therapists 2010). Tätä toimintaterapeuttien osaamista voitaisiin hyödyntää myös vankien kuntoutuksessa. Vaikka vankila ei ole kuntoutuslaitos, vankien kuntoutuminen on siellä keskeinen teema, sillä vankeuslaki (767/2005) määrittelee 1. luvun 2. §:n ensimmäisessä momentissa vankeusajan tavoitteeksi lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edesauttamalla vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan vankeuden aikana (Vankeuslaki 767/2005 § 2).

Opinnäytetyön tuloksia voidaan hyödyntää RSKK:n koulutuksissa, sillä tulosten avulla tietoisuus merkityksellisen toiminnan tärkeydestä vankien toimintakyvyn ylläpitämisessä lisääntyy. Opinnäytetyömme välittömiä hyödynsaajia ovatkin vankilan henkilökuntaan kuuluvat ammattihenkilöt, kuten esimerkiksi vartijat tai ohjaajat. Tätä kautta opinnäytetyö hyödyttää myös omasta tahdostaan erillään pidettäviä vankeja, sillä mikäli tietoisuus merkityksellisen toiminnan hyödyistä lisääntyy ja siihen käytettäisiin enemmän resursseja, se voisi auttaa vankeja kestämaan vankeusajan tuomia paineita ja näin ollen edistää myös yksilön fyysistä ja psyykkistä terveyttä. Toimintakyvyn ylläpitäminen vankeuden aikana auttaa vankeja myös vapautumisen jälkeen siviilielämässä.

3 Keskeisten käsitteiden määrittely

Tässä kappaleessa määrittelemme opinnäytetyömme kannalta keskeiset käsitteet. Keskeisiä teemoja ovat tässä opinnäytetyössä erityisesti **merkityksellinen toiminta, toiminnallinen oikeudenmukaisuus, vangin erillään pitäminen ja rangaistusajan suunnitelma.**

3.1 Merkityksellinen toiminta toimintaterapian näkökulmasta

Toimintaterapian kontekstissa ydinkäsite toiminta (*occupation*) viittaa useimmiten ainutlaatuisessa ympäristössä koettuun henkilökohtaiseen elämykseen. Yleiskäsite toiminnasta (*activity*) viittaa puolestaan yksittäisiin tehtäviin, jotka ovat kategorisoitu vallitsevan kulttuurin mukaan erilaisiin luokkiin. (Pierce 2001: 138–146.) Tässä opinnäytetyössä keskiössä on yksilön toiminnan (*occupation*) tarkastelu.

Yksilölle merkityksellisiä toimintoja (*meaningful occupations*) ovat sellaiset toiminnot ja tehtävät, jotka koetaan tärkeäksi omassa elämässä. Toiminnan merkityksellisyys syntyy lisäksi niin kulttuurin ja perheen luomista kuin henkilökohtaisistakin arvoista ja siitä, miten tärkeänä henkilö tiettyihin toimintoihin osallistumista pitää. (Trombly 1995: 963.) Kaikilla toiminnoilla, joihin ihminen valitsee osallistuvansa, on jokin merkitys hänelle, vaikka tämä merkitys voikin muuttua ajan, paikan tai sosiaalisen kontekstin vaihtuessa. Toiminnot eivät ole pelkästään itsessään merkityksellisiä, vaan ne voivat myös vaikuttaa yksilön elämään ja arvoihin. (Creek 1998: 21–24.) Merkityksellisten toimintojen tunnistaminen arjessa ei välttämättä tapahdu tietoisesti, eikä erilaisten toimintojen, tehtävien ja niiden välisten suhteiden merkitykseen aina kiinnitetä huomiota. Merkityksellisyys yksilölle syntyy myös sosiaalisista ja yksilöllisistä tekijöistä. Merkitykselliset toiminnot ja yleisesti merkityksellisyys elämässä ovat vahvasti sidottuna henkilön yksilöllisiin arvoihin ja henkilökohtaiseen historiaan. Jotkut arvot ovat myös sidottuina ympäristöön, yhteisöön ja kulttuuriin, jossa henkilö elää. (Hasselkus 2002: 3.)

Merkityksellisen toiminnan piirteiksi voidaan määritellä, että ne tukevat autonomian tunnetta, antavat perspektiiviä tulevaisuuteen, ovat henkilön arvojen mukaista, luovat jatkuvuutta ja rutiineja, tukevat identiteettiä, rooleja sekä vuorovaikutus- ja sosiaalisia taitoja sekä ovat päämääräsuuntautuneita (Hagedorn 2001: 38, 130–132). Nelson ja Jepson-Thomas (2003) puolestaan kuvaavat toiminnan merkityksellisyyden syntyvän kolmesta

osatekijästä, jotka ovat havainnolliset kokemukset (*perceptual experience*), symboliset kokemukset (*symbolic experience*) sekä tunnekokemukset (*affective experience*). Havainnollisilla kokemuksilla tarkoitetaan toiminnan fyysisten tekijöiden merkityksellistämistä, eli sitä, kuinka jokainen yksilö havaitsee toimintamuodon fyysisen ulottuvuuden yksilöllisesti. Symboliset kokemukset ja symbolinen tulkinta liittyy vahvasti sosiokulttuurisessa ympäristössä tapahtuvan toiminnan merkitykseen. Tässä tarkoitetaan muun muassa kielen ymmärtämistä sekä toimimista tiettyjen sosiokulttuuristen odotusten ja roolien mukaisesti. Tunnekokemuksilla tarkoitetaan niitä tunteita, joita yksilö kokee kohdattaessaan tietyn toiminnan. Toiminnan merkitys on pitkälti yhteydessä myös ympäristön tulkintaan ja merkitys on yksilössä tapahtuva yksilöllinen ja aktiivinen tulkintaprosessi toiminnan muodosta. (Nelson – Jepson-Thomas 2003: 101–104, 130–132.)

Toimintaterapiassa tarjotun toiminnan on ensisijaisesti oltava merkityksellistä asiakkaalle, jolloin voidaan puhua myös asiakaslähtöisyydestä ja ottaa huomioon asiakkaan kokema toiminnan subjektiivinen merkitys (Pikkarainen – Kolehmainen 1999: 47). Nelson (1995) määrittelee myös terapeutin toiminnan yhdeksi peruselementiksi sen, että toiminnan on oltava merkityksellistä. Toiminta, joka on merkityksellistä, on samalla myös tarkoituksenmukaista. Kuitenkaan tarkoituksenmukaisuus ei välttämättä takaa merkityksellisyttä. (Nelson 1995: 775, 780.) Merkityksellisyys on tärkeä elementti toimintaterapiassa, sillä ihmiselle on luontaista luoda merkityksiä esineille, asioille, toimintoille ja kokemuksille. Merkitysten luominen näille asioille edesauttaa suorituskkyä päivittäisen elämän toiminnoissa. (Kielhofner 1983: 217.) Toiminnan merkityksellisyys ja tarkoituksenmukaisuus sekä siitä saadut kokemukset saavat asiakkaan sitoutumaan toimintaan ja sitä kautta toimintaterapiaan ja sen tavoitteisiin (Trombly 1995: 963–964).

3.2 Toiminnallinen oikeudenmukaisuus

Toiminnallinen oikeudenmukaisuus tarkastelee toiminnan, terveyden ja elämänlaadun välistä suhdetta. Toiminnallisen oikeudenmukaisuuden käsite ajattelee ihmisten olevan ainutlaatuisia yksilöitä, joilla on erilaisia tarpeita. Jokapäiväinen elämä koostuu toiminnoista, joiden valintaa ohjaavat yksilöiden erilaiset tarpeet. Nämä tarpeet ilmaistaan toiminnan kautta, koska ihmiset nähdään autonomisina, toiminnallisina yksilöinä. Toiminnallisesti oikeudenmukaisessa maailmassa mahdollistetaan yksilöiden menestys sellaisen toiminnan kautta, jonka he kokevat merkitykselliseksi ja hyödylliseksi perheelleen, yhteisölleen ja kansakunnalleen. (Christiansen – Townsend 2010: 330–331, 334–335.)

Toiminnallinen epäoikeudenmukaisuus syntyy, kun rakenteelliset ja kontekstuaaliset olosuhteet eivät synnytä sellaisia toiminnallisia mahdollisuuksia, jotka vastaavat yksilöiden, ryhmien ja yhteisöjen toiminnallisia oikeuksia. Toiminnallinen epäoikeudenmukaisuus näkyy jokapäiväisessä elämässä jatkuvana ja ratkaisemattomana stressinä. (Christiansen – Townsend 2010: 338.) Toiminnallisen epäoikeudenmukaisuuden neljänä osa-alueena voidaan nähdä toiminnallinen vieraantuminen, toiminnallinen deprivatio, toiminnallinen marginalisoituminen ja toiminnallinen epätasapaino (Townsend – Wilcock 2004: 80–82).

Toiminnallinen vieraantuminen ilmenee kun väestön tai yksilön oikeus rikastuttavaan ja merkitykselliseen toimintaan kohtaa syrjäytymisen kokemuksen. Kyse ei ole niinkään siitä, onko koko väestöllä oikeus samaan toimintaan, vaan siitä, onko väestön kaikilla osapuolilla, niin yhteisöllä kuin yksilölläkin, mahdollisuus itselleen merkitykselliseen ja rikastuttavaan toimintaan. (Townsend – Wilcock 2004: 80–81.) Toiminnallinen marginalisoituminen näkyy, kun ihmisille ei tarjota mahdollisuutta osallistua toimintaan ja siihen liittyvään päätöksentekoon. Tämä näkyy myös siten, että yksilölle tai ryhmälle ei tarjota mahdollisuutta osallistua yhteiskunnassa arvostettuihin toimintoihin, vaan heidät sijoitetaan vähemmän arvostettuihin toimintoihin, joihin heillä ei usein ole vaikutusvaltaa. Toiminnallinen marginalisoituminen voi johtua esimerkiksi sukupuolesta, iästä tai kyvykkyydestä. (Christiansen – Townsend 2010: 339.) Toiminnallinen epätasapaino kuvastaa tilannetta, jossa jokin elämän osa-alue on joko ylikuormittunut, alikuormittunut tai täysin kuormittumaton (Townsend – Wilcock 2004: 82).

Toiminnallisessa deprivatiossa on kyse siitä, että ihmisellä ei ole mahdollisuutta osallistua terveyttä ja sosiaalisia suhteita käsittelevään toimintaan. Perinteisesti toiminnallisen deprivatation on ajateltu olevan työmahdollisuuksien rajoittamista tai estämistä, mutta nykyään sen ajatellaan olevan laajempi käsite. Toiminnallinen deprivatio voi johtua esimerkiksi maantieteellisestä sijoittumisesta tai eristämisestä esimerkiksi vankilaan. (Townsend – Wilcock 2004: 81.)

Vangitsemisen yhteydessä toiminnallisella deprivatiolla tarkoitetaan pitkittyntä eristämistä toimintoihin osallistumisesta, jotka ovat yksilölle välttämättömiä tai tarvittavia sekä kontrollin puutetta toimintoihin osallistumisen saralla. Vankilat ovat laitoksia ja laitoksessa asuminen vähentää aina mahdollisuutta valita toimintoja, joihin henkilö osallistuu. (Christiansen – Townsend 2004: 230.)

3.3 Vangin erillään pitäminen

Vangeista, jotka sijoitetaan vankilassa suljetulle osastolle tai muuten erotetaan muusta vankiyhteisöstä, käytetään oman selvityksemme mukaan erilaisia termejä kirjallisesta kontekstista riippuen. Vankilaterminologia on muuttunut viime vuosien aikana ja eri lähteissä käytetään erilaisia termejä saman ilmiön kuvaamisessa. Esimerkiksi omasta tahdosta erillään pitämistä, erillään asumista ja eristämistä käytetään lähteestä riippuen vaihtelevasti, vaikka ne kaikki viittaavat samaan kohderyhmään. Nykyisin eristäminen ja erillään pitäminen viittaavat eri asioihin, mikä on nähtävissä esimerkiksi vankeuslaissa.

Rikosseuraamuslaitoksen (2015) mukaan vanki voidaan pitää erillään muista vangeista, mikäli se on olosuhteisiin nähden välttämätöntä. Erillään pitäminen on aiheellista jos vanki on vaaraksi toisen terveydelle tai hengelle, tai se nähdään välttämättömänä keinona estää karkaamiset, vapautumisyritykset, päihteiden- ja huumausaineiden käyttö tai muun vankilan järjestystä vakavasti vaarantavan teko. Erillään pitäminen ei ole kurinpidollinen toimenpide, vaan sillä pyritään turvallisuuden säilyttämiseen. Pyrkimys säilyttää vankilan turvallisuus näkyy esimerkiksi tarjottujen toimintojen rajallisuudessa. (Rikosseuraamuslaitos 2015a.) Erillään pitämistä ei vankeuslain (767/2005) 18. luvun 5. §:n toisen momentin mukaan saa jatkaa kauempaa kuin on välttämätöntä, eikä henkilön oikeuksia saa vähentää enempää kuin erillään pitämisestä välttämättä aiheutuu. Lain mukaan myös erillään pitämisen aikana vangin terveydentilaa on seurattava tarkoin. (Vankeuslaki 767/2005 § 5.)

Vuonna 1999 lakiin rangaistusten täytäntöönpanosta kirjattiin vankien oikeus eristäytyä myös omasta tahdostaan muusta vankilayhteisöstä. Vankeuslain 5. luvun 3. §:n ensimmäisessä momentissa säädetään, että vanki voidaan perustellusta syystä pitää muista vangeista erillään hänen omasta tahdostaan (Vankeuslaki 10.4.2015/393 § 3). Vuonna 2013 omasta tahdostaan erillään pidettäviä vankeja oli keskimäärin 104 päivittäin ja vuonna 2014 heitä oli 103 (Rikosseuraamuslaitos 2015a).

Vangit hakeutuvat omasta tahdostaan erilleen hyvinkin tunnetuista syistä: he voivat esimerkiksi olla seksuaalirikoksista tai muista vankilayhteisössä halveksuttavina pidetyistä rikoksista tuomittuja, ilmiantajia tai velkaantuneita. Vanki voi usein olla erillään johtuen myös vankilan tilanpuutteesta, jengien vallankäytöstä tai etnisen taustansa vuoksi. Vanki

voi myös pyrkiä eristäytymällä pääsemään eroon vankilan sisäisestä huumekaupasta. Väkivallan pelko on yksi yleisimmistä syistä hakeutua omasta tahdostaan erillään pidettäväksi. Omasta tahdostaan erillään pidettäviä vankeja yhdistää myös heidän heikko asemansa vankilan sosiaalisessa hierarkiassa ja vankiyhteisöön kuulumattomuus. (Ruckenstein – Teppo 2005: 3, 32–39.)

Erillään pitämisestä ja siihen liittyvistä käytänteistä eri rangaistuslaitoksissa löytyy hyvin niukasti tietoa. Vankeuslaissa on määritelty erillään pidettävän vangin oikeuksia ja säädetty erillään pitämisen perusteita, mutta esimerkiksi täsmällistä määritelmää erillään pidettävän vangin mahdollisuuksista osallistua toimintaan, liikkumiseen vankilan sisällä tai muiden vankien kohtaamiseen ei löydy. Vankilassa erillään pitäminen tarkoittaa käytännössä sitä, että omasta tahdostaan erillään pidettävät vangit asuvat vankilan suljetuilla osastoilla, joissa toimintaan osallistuminen on huomattavasti rajoitetumpaa kuin muilla osastoilla.

3.4 Rangaistusajan suunnitelma

Rangaistusajan suunnitelmalla, puhekielisesti ilmaistuna *Ransulla* tarkoitetaan lakisääteisesti määrättyä suunnitelmaa vangin rangaistusajalle. Henkilökohtaisesti laadittu suunnitelma sisältää esimerkiksi vankeusajan keskeiset tavoitteet, tietoja osallistumisvelvollisuuteen sisältyvästä toiminnasta sekä vapauttamissuunnitelman. Rangaistusajan suunnitelma sanelee osittain myös vangin päiväohjelman. Suunnitelmaa laadittaessa on otettava huomioon esimerkiksi vangin aiempi rikollisuus, vangin sosiaaliset olosuhteet, yksilölliset tarpeet ja voimavarat, arvio vangin työ- ja toimintakyvystä sekä turvallisuuteen liittyvät tekijät. (Valtioneuvoston asetus vankeudesta 548/2015 § 15.)

Rangaistusajan suunnitelmassa lähtökohtana on se tarve, mikä edistää vangin sopeutumista yhteiskuntaan hänen vapauduttuaan vankilasta. Vangilla on velvollisuus osallistua rangaistusaikana työhön, opiskeluun tai muuhun hyväksytyyn toimintaan, kuten kuntoutukseen. On kuitenkin olemassa vankeja, jotka eivät osallistu toimintoihin eri syistä johtuen. Rangaistusajan suunnitelmaa laadittaessa tuleekin selvittää, mistä mahdollinen haluttomuus työhön tai itsensä kehittämiseen johtuu. (Richter 2002: 86.)

Rangaistusajan suunnittelun apuna toimivat myös riski- ja tarvearviointi. Riskien arvioinnilla tarkoitetaan sellaisten tekijöiden arviointia, joita ei voida muokata tai joihin ei voida

vaikuttaa vankeusaikana. Tarvearvioinnilla taas tarkoitetaan sellaisten asioiden huomiointia, joihin voidaan vaikuttaa vankeusaikana. Rangaistusajan onnistunut suunnittelu ja riski- sekä tarvearviot lisäävät vangin mahdollisuuksia omaksua rikokseton elämäntapa ja selviytyä yhteiskunnassa. (Hypén 2002: 202.) Rangaistusajan suunnitelma tulee tarkistaa vähintään kolme kertaa vuodessa ja tavoitteiden toteutumista tulee seurata vankilassa (Valtioneuvoston asetus vankeudesta 548/2015 § 16).

4 Vankeus

Vankilan on niin historian saatossa kuin nykypäivänäkin ajateltu täyttävän erilaisia tehtäviä. Vangitseminen on yleisesti länsimaissa määritelty niin, että henkilöltä evätään hänen oikeutensa vapauteen ja hänet poistetaan yhteiskunnasta, jos hän on syyllistynyt tekoon tai tekoihin, jotka luokitellaan rikokseksi. (Christiansen – Townsend 2004: 229.) Kenties klassisin käsitys vankilan tehtävästä on, että rangaistusmuotona vankila pyrkii vaikuttamaan rikollisuuteen ennaltaehkäisevästi. Tämä tarkoittaa sitä, että kun rikoksen tehnyt henkilö tuomitaan vankeuteen, hän toimii huonona esimerkkinä ja tämän ajatellaan ehkäisevän muuta väestöä tekemästä rikoksia. Vankilan tehtävänä on myös rikoksentekijöiden eristäminen yhteiskunnasta, eli toisin sanoen vaarattomaksi tekeminen. Ajatuksena tässä on, että vangitseminen estää rikoksentekijää jatkamasta tai toteuttamasta rikoksia uudelleen, jolloin suojellaan muita kansalaisia. Ylipäätään rangaistusten, kuten myös vankeusrangaistuksen tehtävänä nähdään myös periaate vääryyden sovitamisesta tai tekonsa hyvittämisestä. Tällä vankilan tehtävällä ei kuitenkaan pyritä mihinkään tulevaisuuden kannalta hyödyllisiin kriminaalipoliittisiin vaikutuksiin, vaan lähinnä rikoksen ja rangaistuksen kautta oikeudenmukaisuuden palauttamiseen. (Laine 2002: 123–125.)

Nykyaikaisen vankilan voidaan kuitenkin katsoa pyrkivän nimenomaan vaikuttamaan rikoksentekijöihin ja vankeihin jolloin vankilan yhdeksi tärkeimmistä tehtävistä on muodostunut vankien sopeuttaminen yhteiskuntaan kuntouttavilla keinoilla. Tässä yhteydessä kuntoutus on terminä hyvin moniselitteinen ja siihen voi sisältyä hyvin monenlaisia toimintoja ja asioita. Lyhyesti tässä yhteydessä kuntoutus voidaan määritellä niin, että sillä tarkoitetaan kaikkia niitä toimia, joilla pyritään vaikuttamaan rikoksentekijään siten, että ne vähentäisivät hänen taipumustaan syyllistyä uudestaan rikoksiin vapauduttuaan ja lisääisivät hänen mahdollisuuksiaan elää yhteiskunnalle hyödyllisenä kansalaisena. (Laine 2002: 123–125.) Psykiatrisen vankisairaalan vastaava ylilääkäri Hannu Lauerma painottaa vankien mielenterveyden, sosiaalisten suhteiden ja ihmissuhdetaitojen huolehtimisen tärkeyttä, sillä ne vaikuttavat vangin selviytymiseen yhteiskunnassa vapautumisen jälkeen (Helsingin Sanomat 6.9.2015).

Vankeusrangaistus on osa rikosoikeudellista seuraamusjärjestelmää, ja se on ankarin keino sekä valtion voimakkain puuttumismenetelmä kansalaisen asemaan ja koskemattomuuteen (Neiramo 2002: 34). Vankeusrangaistus Suomessa voi olla joko määräaikainen tai elinkautinen. Määräaikainen vankeusrangaistus on vähimmillään 14 päivää ja

enimmillään 12 vuotta. Elinkautiseen vankeuteen tuomitaan vain harvoista rikoksista ja siitä vapaudutaan aikaisintaan, kun vankilassaoloa on kertynyt 12 vuotta. Vankeusrangaistusten yhteenlaskettu aika ei saa Suomessa olla pidempi kuin 20 vuotta. (Rikosseuraamuslaitos 2015b.)

4.1 Helsingin vankila

Suomessa kaikki vankilat toimivat rikosseuraamuslaitoksen alaisena, joka taas on oikeusministeriön alaisuudessa toimiva yhdyskuntaseuraamusten sekä vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoviranomainen. Rikosseuraamuslaitoksen tärkeimpänä strategiana on vähentää vankeusrangaistuksia ja lisätä yhdyskuntarangaistusten määrää. Rangaistukset pyritään suunnittelemaan niin, että sen aikana rikoksentekijä voi kehittää valmiuksiaan rikoksettomaan elämään. (Rikosseuraamuslaitos n.d.)

Helsingin vankila on perustettu vuonna 1881 ja se on yksi Etelä-Suomen rikosseuraamusalueelle kuuluvista vankiloista. Vankipaikkoja vankilassa on yhteensä 284. Helsingin vankila on suljettu yksikkö, johon vangit sijoitetaan Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen arviointikeskuksen päätöksellä joko siviilistä tai muista vankiloista. Rangaistusaikojen pituus Helsingin vankilassa vaihtelee parista viikosta elinkautiseen. Vuosina 2007–2011 suurimman osan rikoksentekijöiden päärikoksena on ollut väkivaltarikos. Vankilan henkilöstöön kuuluu yhteensä 175 ammattilaista, joista suurin osa on valvontahenkilöstöä. (Rikosseuraamuslaitos n.d.)

Helsingin vankilassa vangeille tarjottava toiminta perustuu vangin yksilölliseen rangaistusajan suunnitelmaan. Työtoiminnassa on tarjolla esimerkiksi konepaja- ja metallitöitä, polkupyöräkorjaamotyötä, kirjapainotyötä, remontti- ja huoltotöitä, siivoustöitä sekä opaste- ja kilpituotantoa. Vankeusaikana voi myös suorittaa peruskoulun tai lukion kurseja. Ammatillisena koulutuksena on mahdollista suorittaa pintakäsittelykoulutus. Vankilassa on mahdollista osallistua suomen kielen koulutukseen sekä valmentavaa koulutukseen. Kuntouttavissa toiminnoissa on tarjolla esimerkiksi väkivallan- ja tunteidenhallintaohjelmia, kuntoutusosasto arjen taitoihin sekä valmentavaan työtoimintaan liittyen ja osastoja päihitteettömyyteen pyrkimiseksi. (Rikosseuraamuslaitos n.d.)

4.2 Vankeuden vaikutus yksilöön

Vankeus voi merkitä yksilölle rangaistuksen lisäksi myös uudenlaista mahdollisuutta ja pysähtymisen paikkaa elämässä. Vankeusaikana on esimerkiksi mahdollista hakeutua päihdekuntoutukseen, sijoittua päihdeettömälle sitoumusosastolle (nykyisin sopimusosto) tai kuntouttavalle osastolle, jossa tavoitteena on toimintakyvyltään huonokuntoisten vankien aktivointi ja toimintaan osallistaminen. Vankilassa on myös mahdollista hankkia itselleen puuttuva koulutus. (Myhrberg 2002: 58–61.) Vankilassa arkipäivä noudattaa tiettyä rytmiä ja järjestystä, jonka toteuttamista henkilökunta valvoo. Arkipäivän toiminnot tähtäävät vankien perustarpeiden tyydyttämiseen, kuten siisteydestä, hygieniasta, terveydestä ja ravitsemuksesta huolehtimiseen. Vankilassa on tarjolla myös harrastustoimintaa, joista suosituin vaihtoehto on urheilu. Erilaisten toimintamahdollisuuksien tarkoituksena on tarjota päihteidenkäytölle terveellisempiä vaihtoehtoja sekä täyttää sitä tyhjiötä, joka päihteistä toipuvalle voi jäädä. Vankilassa on myös mahdollista löytää siviilielämää varten uusi harrastus tai kouluttautua ammattiin. (Richter 2002: 88–92.)

On kuitenkin selvää, että elämä instituutiossa sääntöjen ja rajoitusten keskellä vaikuttaa merkittävästi ihmisen identiteettiin, toiminnallisuuteen ja psyykeeseen (Christiansen – Townsend 2004: 230–231). Ankea vankilaympäristö vaikuttaa mielialaan ja sen lisäksi eristetyssä ympäristössä eläminen saattaa aiheuttaa laitostumista, mikä vaikuttaa negatiivisesti yksilön aloitekykyyn (Haapasalo 2008: 238–242). Koska vankilassa yksilön toimintaa on rajoitettu merkittävästi, on siellä myös toiminnallisen deprivaaation riski. Lievimmillään toiminnallisen deprivaaation vaikutukset vankeuden yhteydessä voivat näkyä tylsyytenä ja kyllästymisenä, mutta pahimmillaan ne voivat johtaa myös orientoitumattomuuteen ajan ja paikan suhteen tai jopa psykoottisiin oireisiin. (Christiansen – Townsend 2004: 230–231.)

Yksityisyyden ja ihmissuhteiden vähäisyys sekä autonomian puuttuminen vaikuttavat negatiivisesti elämänlaatuun vankilassa. Erityisesti pitkää vankeustuomiota suorittaville vankeuden uhkakuvina voi olla psyykkisten häiriöiden ilmaantuminen, itsemurhariskin kasvu sekä olemassa olevien ihmissuhteiden katkeaminen. Lisäksi vastoin yleisiä oletuksia, vankeus voi myös lisätä rikoksentekijän riskiä jatkaa rikollista käyttäytymistä tai elämäntapaa sekä vankeuden aikana että sen jälkeen. Vaikka vanki pääsisikin irrottautumaan vankeuden aikana rikollisesta elämäntavasta, yhteiskunnan asenteet entistä ”linnakundia” kohtaan eivät aina ole suopeat. (Haapasalo 2008: 238–242.)

Vankeus aiheuttaa myös psykologista haittaa, jos yksilön psyykkisiä tarpeita laiminlyödään ja fyysisiä rajoja ei kunnioiteta. Esimerkiksi omaa yksityisyyttä ja rauhaa on vaikea saada, jos sellit jaetaan toisten vankien kanssa. (Irwin – Owen 2005: 97–104.) Vankeusrangaistuksella voi olla negatiivisia vaikutuksia psyykkisen terveyden lisäksi myös vangin fyysiseen hyvinvointiin (Haapasalo 2008: 238–242). Yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa kävi ilmi, että vankiloissa on hankalaa hoidattaa sairauttaan, koska vankilassa ei ole tarpeeksi resursseja hoitaa vaativampia sairauksia. Toisaalta jos vangilla on kohdalainen terveys, vankila on itse asiassa hyvä paikka ylläpitää terveyttään, sillä vankilassa on säännöllinen päivärytmi, pätevä ruokavalio ja vahingollisten toimintoja, kuten päihteiden käyttöä rajoitetaan. (Irwin – Owen 2005: 104, 109–110.)

Toisin kuin vapaudessa elävillä ihmisillä, joilla viikonpäivät ja vuorokaudenajat tuovat rytmiä ja vaihtelevuutta elämään, vankeudessa elävillä ihmisillä tuntien, päivien, viikkojen ja kuukausien välillä on vain vähän eroja. Päivät rytmittyvät hyvin pitkälti samojen toimintamuotojen ja rutiinien ympärille. Vaikka toisaalta rutiinit ja rytmi voivat tarjota turvallisuuden tunnetta, jatkuva päivien samankaltaisuus estää yksilöä osallistumasta normaaleihin elämän vaihtelevuuksiin, kuten esimerkiksi merkkipäivien viettämiseen. Tällainen deprivaatio normaaleista elämän toiminnoista voi johtaa siihen, että yksilö kokee pahimmillaan elämänsä merkityksettömänä, sisällöttömänä ja mielenkiinnottomana, jolloin riski mielenterveydellisiin ongelmiin kasvaa huomattavasti. (Christiansen – Townsend 2004: 230–231.) Lisäksi liiallinen tottuminen vankilan rutiineihin voi hankaloittaa siirtymistä siviiliin ja eläminen vankilalaitoksen ulkopuolella saattaa aiheuttaa pelkoa (Haapasalo 2008: 238–239).

Vankiyhteisö voi vaikuttaa yksilön käyttäytymiseen ja toimintaan merkittävästi vankeuden aikana. Vankiloissa on myös kautta aikojen muodostunut oma vankiyhteisönsä sääntöineen, hierarkioineen ja normeineen. Nämä vankiloissa ilmenevät alakulttuurit ja yhteisöt voidaan nähdä tietynlaisena selviytymisstrategiana ja keinona selviytyä arjesta suljetussa ympäristössä. Vankien suurin huolenaihe vankeusaikana ei ole välttämättä se, kuinka heistä voisi tulla vapauduttuaan ”kunnon kansalaisia”, vaan se kuinka he selviytyvät vankiyhteisön arkipäivässä, sillä vankien keskinäiset erimielisyydet saattavat aiheuttaa laitoksen sisällä väkivallan uhkaa ja pelkoa. (Laine 2002: 137–138.)

Etenkin erillään pitämisestä koituu yksilölle negatiivisia vaikutuksia. Vangin ollessa erillään muusta vankiyhteisöstä, on hänen asemansa yhteisön silmissä heikompi. Tämä aiheuttaa usein erillään pidettävälle vangille pelkoa, sillä muilla yhteisön jäsenillä on tällöin

häneen hallitseva asema. Omasta tahdosta erillään pitäytyminen aiheuttaa vangille myös eriarvoisuutta käytännön asioissa, kuten asumisjärjestelyissä. Usein omasta pyynnöstään erillään pidettävät vangit asuvat vankilan vähiten arvostetuilla osastoilla. Tilalliset järjestelyt korostavat entisestään eriarvoisuutta vankilan sisällä. Esimerkiksi tilanteessa, jossa moitteettomasti käyttäytyvä vanki kokee uhkailua ja joutuu hakeutumaan erilleen muista, häntä "rangaistaan" sijoittamalla hänet huonommalle osastolle, jossa toimintaa ja vapauksia on paljon rajoitetummin. Muilla kuin erillään pidettävillä vangeilla voi olla hyvinkin toisenlaisia kokemuksia vankeusajasta: he voivat opiskella, tehdä töitä, käydä kursseilla tai seurustella enemmän muiden vankien kanssa. (Ruckenstein – Teppo 2005: 10, 47–48, 77, 93.)

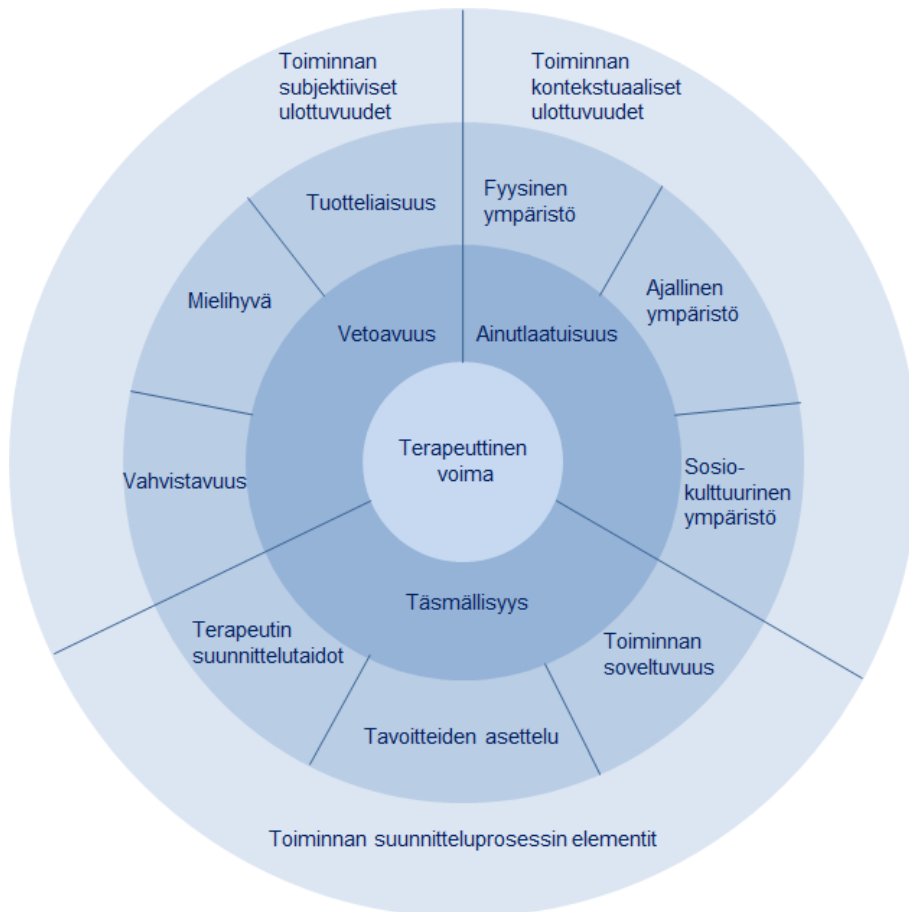
Ritva Kankare (2002) on tarkastellut opinnäytetyössään eristämisen vaikutusta yksilöön. Kyseinen opinnäytetyö on yksi harvoista toimintaterapian näkökulmasta tehdyistä opinnäytteistä ja toimiikin yhtenä tietolähteenämme erillään olemisen vaikutuksista. Termi eristäminen tässä opinnäytetyössä voidaan katsoa tarkoittavan erillään pitämistä, sillä eristetyillä vangeilla Kankare tarkoittaa vankeja, jotka ovat tutkintavankeuden vuoksi eristettyinä, ja niitä jotka ovat eristettyinä järjestyksen ja turvallisuuden vuoksi ja niitä, jotka ovat eristettyinä omasta tahdostaan. Hän on tarkastellut sitä, miten vangit ovat itse kokeneet eristyksen vaikuttaneen toimintakykyynsä ja sitä, miten eristyksessä olevan vangin toimintakykyä voitaisiin parhaiten tukea. (Kankare 2002: 2, 9–10.)

Kankareen mukaan eristyksellä katsottiin olevan sekä positiivisia että negatiivisia vaikutuksia. Eristyksessä olleiden vankien sosiaalinen toimintaympäristö ja henkilökohtaisten roolien valikoima kapeutui, mutta samalla eristämisen koettiin olevan henkisen kasvun paikka sekä tilaisuus miettiä omaa elämäänsä. Vangin selviytymistä eristyksestä nähtiin edesauttavan vankilan sisäinen sosiaalinen kanssakäyminen ja yhteydenpito vankilan ulkopuolella olevien lähiomaisten kanssa. Vangit kokivat toiminnan olleen yksilön selviytymistä edesauttava tekijä. Sekä henkilökunta että vangit toivoivatkin, että toimintaa olisi enemmän tarjolla. Työntekijät nostivat myös esiin oman, merkityksellisen toiminnan löytymisen vankien toimintakykyä edesauttavana tekijänä. (Kankare 2002: 21–30.)

5 Toiminnan terapeuttisen voiman malli

Opinnäytetyön teoriapohjaksi valittiin Doris Piercen (2003) toiminnan terapeuttisen voiman malli (*The therapeutic power of Occupation*). Toiminnan terapeuttisen voiman malli kuvastaa yhtä toimintaterapian teorian keskeistä ydintä: toiminnan terapeuttista voimaa. Malli on kehittänyt yhdysvaltalainen toiminnan tieteilijä ja toimintaterapeutti Doris Pierce ja se on ensisijaisesti tarkoitettu toimintaterapeuttien työvälineeksi terapeuttisen toiminnan suunnittelussa. Sillä voidaan tarkastella terapeuttisen toiminnan ulottuvuuksia sekä niiden merkityksestä ihmisen hyvinvoinnille ja terveydelle. (Pierce 2003).

Toiminnan terapeuttisen voiman malli esitetään kuviona, joka koostuu neljästä sisäkkäisestä ympyrästä, jotka puolestaan jakautuvat kolmeen yhtä suureen osaan. Näitä kolmea osiota kutsutaan ulottuvuuksiksi. Ulottuvuudet ovat toisiinsa nähden tasapainossa samankokoisina ja samanmuotoisina osioina. Yhdessä ne reunustavat mallin ytimessä olevaa toiminnan terapeuttista voimaa (*therapeutic power*). Mallin ulottuvuudet ovat nimeltään vetoavuus (*appeal*), ainutlaatuisuus (*intactness*) ja täsmällisyys (*accuracy*). Jokainen ulottuvuus rakentuu kolmesta yhtä suuresta osa-alueesta. Yhteensä osa-alueita on yhdeksän. Vetoavuuteen kuuluu toiminnan subjektiiviset ulottuvuudet (*Subjective dimensions of Occupations*). Ainutlaatuisuus merkitsee toiminnan kontekstuaalisia ulottuvuuksia (*Contextual dimensions of Occupations*). Täsmällisyys käsittää sisäänsä toiminnan suunnitteluprosessin elementit (*Elements of Occupational Design Process*). (Pierce 2003: 9–12.) Malli on esitetty kokonaisuudessaan kuviona suomenkielisin termein seuraavalla sivulla (kuvio 1).

Kuvio 1. Toiminnan terapeuttisen voiman malli (mukaillen Pierce 2003)

Hyödynnämme toiminnan terapeuttisen voiman mallia toiminnan analyysin muodossa. Toiminnan analyysi (*activity analysis*) on toimintaterapeuttien työkalu, jonka avulla voidaan tarkastella kaikkia niitä tekijöitä, jotka ovat edellytyksenä valittuun toimintaan osallistumiseen. Sillä kartoitetaan esimerkiksi toiminnan kontekstuaalisia puitteita (tilat, materiaalit, aika) sekä niitä fyysisiä ja psyykkisiä ominaisuuksia (kognitiiviset valmiudet, kehon suorituskyky), joita vaaditaan toimintaan osallistumiseen. Lisäksi sillä voidaan myös tutkia yksilön ja yhteisön asenteita suhteessa toimintaan ja sen kautta myös toiminnan merkityksellisyyttä. (The American Occupational Therapy Association 2014.) Toiminnan analyysillä voidaan kartoittaa mukauttamista vaativia toiminnan ulottuvuuksia, jotka ovat yksilön tai yhteisön esteenä kyseiseen toimintaan osallistumiseen tai siitä suoriutumiseen. Myös voimavaroja ja vahvuuksia voidaan tarkastella toiminnan analyysin avulla. (Thomas 2012: 3–9.)

Valitsimme toiminnan analyysin lähestymistavaksi, jotta saimme jäsennettyä tietoa niistä piirteistä ja tekijöistä, joita informanttien merkityksellisenä koettuihin toimintoihin liittyy. Kartoittamalla toimintoihin liittyviä tekijöitä ja elementtejä, pyrimme saamaan vastauksia

opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin 2–4. Mallissa esiintyvät teemat vastaavat hyvin opinnäytetyömme kysymyksiin; vetoavuuden ulottuvuuden avulla voidaan peilata toiminnan merkityksellisyyden kokemista (kysymys numero 2: Mikä tekee näistä toiminnoista vetoavan?). Ainutlaatuisuuden ulottuvuuden kautta tarkastellaan toiminnan kontekstia ja jäsenetään sen avulla toimintaa estäviä ja mahdollistavia elementtejä (kysymys numero 3: Mitä estäviä tai mahdollistavia tekijöitä merkitykselliseen toimintaan osallistumiseen on vankilaympäristössä?). Vankilakontekstissa toteutetusta toiminnasta ei etsitä terapeutteja vaan informanttien subjektiiviset kokemukset omasta merkityksellisestä toiminnastaan pyritään analysoimaan ja jäsentämään Piercen määrittelemien käsitteiden kautta.

Täsmällisyyden ulottuvuus käsitellään sovelletusti, sillä se ei alkuperäisessä muodossaan sovi vankilakontekstiin, jossa ei toteuteta toimintaterapiaa. Helsingin vankilassa ei ole toimintaterapeutteja, emmekä haastattelua laatiessa tienneet onko informanteille laadittu jonkinlaista kuntouttavaa suunnitelmaa rikoksettoman elämän tukemiseksi ja siviilielämään palaamista varten. Toiminnan terapeutin voiman mallia soveltamalla saimme täsmällisyyden ulottuvuudesta työkalun, jonka avulla voidaan tarkastella täsmällisyyteen liittyvien elementtien toteutumista rangaistusajan suunnitelmassa (kysymys 4: Miten rangaistusajan suunnitelma mahdollistaa merkitykselliseen toimintaan osallistumista erillään pitämisen aikana?). Rangaistusajan suunnitelma on tärkeä väline määriteltäessä mitä asioita vankien olisi tarkoitus tavoitella vankeusaikana (Richter 2002: 86). Rangaistusajan suunnitelmaan liittyvään lainsäädäntöön perehtyessä huomasimme, että sen laatimisessa on osittain samoja elementtejä mitä täsmällisyyden ulottuvuudessa esitetään, kuten tavoitteiden asettelu ja toiminnan soveltuvuus.

5.1 Vetoavuus

Toiminnan terapeutin käytön edellytys on, että toiminta itsessään olisi yksilöstä motivoivaa tai mielenkiintoista. Pierce (2003) lähestyy ilmiötä määrittelemällä terapeutin toiminnan vetoavuuden keskeiset tekijät. Jotta yksilö kokisi toiminnan vetoavana, toiminnassa täytyy olla vahvistavuuden, mielihyvän ja tuottavuuden elementtejä. Toimintojen vetoavuus määräytyy suoraan yksilön oman kokemuksen mukaan; esimerkiksi toiselle mielihyvää tuottava toiminta onkin toiselle pelkästään tuotteliasta tai vahvistavaa toimintaa tai päinvastoin. Teoksessa esiintyy kuitenkin esimerkkejä sellaisista toiminnoista, jotka usein lukeutuvat johonkin tiettyyn osa-alueeseen yleisten kokemusten perusteella.

(Pierce 2003: 10–11, 58–110.) Teokseen pohjautuva toimintojen luokittelu ohjaa opin-
näytetyömme analyysivaiheen tekoa, kun tulkitsemme informanttien kuvauksia toimin-
nan merkityksellisyyden kokemuksista.

Tuotteliaisuus (*productivity*) näkyy siinä, että ihmisellä on luontainen halu osallistua
tuotteliaisiin ja tuottaviin toimintoihin, joissa työskennellään henkilökohtaisesti asetetun
tavoitteen saavuttamiseksi. Tuotteliasta toimintaa eivät ole pelkästään palkalliseen työn-
tekkoon tai opiskeluun liittyvät toiminnot, vaan kaikki vireyttä ylläpitävä tavoitesuuntautu-
nut toiminta on tuotteliasta. Luovuus ohjaa usein tuotteliasta toimintaa, samoin kuin ih-
misen luontainen tarve kohdata haasteita. Toiminnan tuotteliaisuuteen vaikuttavat myös
monet yksilölliset tekijät, kuten esimerkiksi työidentiteetti, ammattitaito, tylsistymisen
tunne ja stressi. Erittäin vetoava tuottelias toiminta voi myös tarjota yksilölle *flow*-koke-
muksia. (Pierce 2003: 58–72.) Flow-kokemusten aikana yksilö keskittyy toimintaan ja
tavoitteen saavuttamiseen niin intensiivisesti, että ajan- ja paikantaju saattavat kadota.
Flow-tila on mahdollista saavuttaa, kun ympäristön häiriötekijät puuttuvat ja toiminta tai
työskentely itsessään tuottaa suurta nautintoa ja iloa yksilölle. (Csikszentmihalyi 2008.)
Vetoavuuden ulottuvuuteen kuuluvia tuottelaita toimintoja voivat olla esimerkiksi kotias-
kareiden tekeminen, hiekkalinnan rakentaminen ja vuorikiipeily (Pierce 2003: 58–72).

Toiminnasta saatu **mielihyvä** (*pleasure*) koetaan yksilöllisesti, mutta ihmisellä on luon-
tainen taipumus yrittää maksimoida toiminnasta saatava mielihyvän kokemus. Mielihy-
vää koetaan erilaisten aisti- ja muistikokemusten kautta. Aistimuksiin liittyviä mielihyvän
kokemuksia tuovat esimerkiksi tietyt kehollisesti koetut toiminnot, kuten syöminen, jolloin
haju- ja makuaisti ovat aktivoituneena. Kauniin maiseman katselu tuottaa mielihyvää nä-
köaistimusten kautta, musiikin kuuntelu kuuloaistin avulla ja hieronta tuntoaistimuksina.
Mielihyvän kokemuksia saadaan myös sellaisista toiminnoista, joihin liittyy fyysinen rasi-
tus, jännityksen kokeminen, pelailu ja leikkiminen, rituaalien harjoittaminen sekä luovuu-
den käyttö. Mielihyvää tuottavat toiminnot sisältävät usein tuotteliaisuuden tai vahvista-
vuuden elementtejä, mutta vetoava toiminta on harvemmin kaikkea yhtä aikaa.
Mielihyvää tuottavien toimintojen varjopuolena ovat erilaiset kemialliset ja aktiviteetteihin
liittyvät addiktiot, jolloin toiminnan terapeuttinen voima ei näyttäydy positiivisena tekijänä
ihmisten elämässä. (Pierce 2003: 80–90.)

Vahvistavuudella (*restoration*) tarkoitetaan niitä toimintoja, jotka antavat ihmisille ener-
giaa ja voimavaroja. Sellaisia toimintoja ovat esimerkiksi nukkuminen, lepääminen ja ra-
vinnon nauttiminen. Myös itsestä huolehtimiseen liittyvät toiminnot sekä hiljentymiseen

ja keskittymiseen liittyvät toiminnot (*quiet-focus activities*) voivat olla vahvistavia. Rentouttavia toimintoja voivat olla esimerkiksi kylpeminen, lukeminen tai television katselu. Henkisyteen liittyvät toiminnot, kuten uskonnon harjoittaminen tai meditaatio, sisältävät myös vahvistavuuden elementtejä. Vahvistaviin toimintoihin liittyvät usein myös flow-elämykset. (Pierce 2003: 98–110.) Esimerkiksi erilaisten käsitöiden ja harrasteiden parissa on usein mahdollista saavuttaa flow-elämyksiä niihin liittyvien luovien ja harmonisten elementtien vuoksi (Csikszentmihalyi 2008:72–77). Piercen (2003) mukaan vahvistavat toiminnot ovat länsimaisessa kulttuurissa kuitenkin usein aliarvostettuja. Energian ja voimavarojen luomiseen ei yleensä kohdenneta huomiota tarpeeksi, vaikka ne rakentavat pohjan kaikelle, mitä elämässä teemme. (Pierce 2003: 98–110.)

Monet toiminnot voivat kuulua useampaan kuin yhteen vetoavuuden osa-alueeseen. Luovuuteen liittyvät toiminnot, kuten käsityöt, urheilu, ruoanlaitto, puutarhan hoito tai musiikin soittaminen, jakautuvat usein sekä tuotteliaisuuden, että mielihyvän osa-alueille. Toisaalta ne voivat esimerkiksi flow -kokemusten kautta liittyä vahvistavuuteen ja tuotteliaisuuteen. Mielihyvän ja vahvistavuuden kokemukset yhdistyvät puolestaan esimerkiksi luonnossa liikkumisen kautta. Erityisen vetoavassa toiminnassa esiintyy jokaisen osa-alueen elementtejä ja silloin ne ovat keskenään tasapainossa. (Pierce 2003: 58–110.)

5.2 Ainutlaatuisuus

Ainutlaatuisuuden (*intactness*) ulottuvuudessa tarkastellaan toiminnan kontekstia, kuten missä, milloin ja miten toiminta tapahtuu. Toiminnan ainutlaatuisuus rakentuu yhdessä fyysisestä, ajallisesta ja sosiokulttuurisesta ympäristöstä. Toimintaympäristössä voi olla sekä toimintaa estäviä että edistäviä tekijöitä. Toiminnan kontekstin kartoittaminen on tärkeää, jotta toimintaympäristöä ja siihen vaikuttavia tekijöitä voidaan muokata ja muokuttaa niin, että mahdollisista toimintarajoitteista huolimatta toimintaan osallistuminen mahdollistuu. (Pierce 2003: 11, 220–223.)

Toiminnan **fyysiseen ympäristöön** (*spatial context*) lukeutuvat toimijan fyysinen keho, ympäristölliset olosuhteet, tarvikkeet, työkalut sekä tilat. Keholliset ominaisuudet ja valmiudet liittyvät toiminnan yksilöllisiin kokemuksiin. Esimerkiksi ikä, sukupuoli ja fyysinen kunto voivat osaltaan vaikuttaa edistävästi tai estävästi toiminnalliseen osallistumiseen. Merkityserot esineiden ja ympäristön välillä vaihtelevat yksilöittäin ja niillä voi olla myös

symbolisia merkityksiä. Tämä näkyy esimerkiksi kiintymyksenä tiettyyn esineeseen tai tilaan siihen liittyvien muistojen vuoksi. (Pierce 2003: 11, 152–164.)

Ajalliseen ympäristöön (*temporal context*) vaikuttavat ihmisen sisäinen rytmi, ajan kokemisen tunne sekä käytössä olevat kalenterit ja aikataulutukset. Yksilön vuorokausirytmillä, vallitsevalla vuodenaajalla ja sen hetkellisellä aikavyöhykkeellä voi olla suuri merkitys suhteessa toiminnan kokemukseen. Viikonpäivät ja vuorokaudenaika vaikuttavat olennaisesti toiminnan luonteeseen, esimerkiksi länsimaisessa kulttuurissa työskentelyn ja opiskelun painopiste on arkipäivinä. Toiminnan vauhti, kesto ja rytmi vaikuttavat ainutlaatuisuuden kokemukseen, samoin kuin yksilön tottumukset ja rutiinit. Tämä näkyy esimerkiksi työskentelyvauhdin eroavaisuuksissa; ihmiset tarvitsevat eri määrän aikaa samasta toiminnasta suoriutumiseen. (Pierce 2003: 11, 170–189.)

Sosiokulttuurinen ympäristö (*sociocultural context*) muodostuu käsitteistä yhteisö (*society*) ja kulttuuri (*culture*). Yhteisölliseen puoleen lukeutuvat esimerkiksi identiteetti, ihmissuhteet ja organisaatiot. Erilaiset sosiaaliset ryhmät ja näkökulmat vaikuttavat yksilön identiteettiin ja sen kautta myös toimintaan. Toiminnan merkityseroihin ja luonteeseen liittyy olennaisesti myös se, osallistuuko toimintaan yhdessä, rinnakkain vai yksin. Kulttuurisessa näkökulmassa otetaan huomioon esimerkiksi rituaalien, monikulttuurisuuden ja sukupuolen vaikutus toimintaan. Asiakaskeskeisessä työssä on tärkeä kartoittaa henkilöiden kulttuuriset taustat ja erilaiset elämäntyyliä, jotka vaikuttavat toiminnan kokemukseen. (Pierce 2003: 11, 198–213.)

5.3 Täsmällisyys

Täsmällisyyden (*accuracy*) ulottuvuudessa keskitytään terapeutin toiminnan suunnitteluun ja valintaan. Keskiössä on toiminnan terapeutin ja tarkoituksenmukainen käyttö, jota hyödynnetään toimintaterapiainterventioissa. Toimintaterapiainterventio on täsmällistä, kun siinä on käytetty asiakkaan tarpeisiin ja tavoitteisiin sopivia toimintoja. Täsmällisyyden ulottuvuus koostuu kolmesta osa-alueesta; terapeutin suunnittelutaidot, tavoitteiden asettelu sekä toiminnan soveltuvuus. Toimintaterapeutti voi käyttää täsmällisyyden ulottuvuuteen liittyviä tekijöitä apuna onnistuneen toimintaterapiaprosessin suunnittelussa ja toteutuksessa. Käytännön toimintaterapiatyössä toiminnan valinnan lisäksi on erittäin tärkeää suunnitella miten toimintaa käytetään. (Pierce 2003: 9, 264–290.)

Toimintaterapeutin suunnittelu- ja ongelmanratkaisutaidot (*therapist design skill*) ovat tärkeitä onnistuneen ja tarkoituksenmukaisen toiminnan valinnassa ja käytössä. Suunnittelutaitojen elementteihin kuuluvat motivaatio, tiedonkeruu, tavoitteiden määrittely, ideointi, idean valinta, toteutus ja arviointi. Toimintaterapiassa on erittäin tärkeää osata käyttää sellaisia toimintoja, jotka tukevan asiakkaan toiminnallista identiteettiä. (Pierce 2003: 264–272.)

Tavoitteiden asettelu (*collaborative occupational goal generation*) on tärkeä osa toimintaterapiaprosessin suunnittelua. Toimintaterapian suunnittelussa asiakkaan on hyvä olla mukana tavoitteiden asettelussa. Näin rakennetaan avoimuutta, luottamusta sekä tasa-arvoisuutta terapeutin ja asiakkaan välille. Asiakas saadaan myös sitoutumaan toimintaan ja sen tavoitteisiin tehokkaammin kun hän on saanut henkilökohtaisesti vaikuttaa asetettuihin tavoitteisiin. (Pierce 2003: 276–280.)

Toiminnan soveltuvuutta (*precision fit of intervention to goal*) voidaan tarkastella arvioimalla miten hyvin asetetut tavoitteet on saavutettu valitun toiminnan kautta. Mahdollisten uhkien ja esteiden määrittely on tärkeä ottaa huomioon toiminnan soveltuvuutta kartoittaessa. Toiminnan soveltuvuuden arvioinnissa toimintaterapeutti käyttää apunaan havainnointia sekä omaa ammattitaitoaan. Tarvittaessa toimintaterapeutti pystyy mukautamaan myös toiminnan kontekstia, jotta siitä saadaan soveltuvampi asiakasta ja toimintaa varten. (Pierce 2003: 284–290.)

6 Opinnäytetyön toteutus

Opinnäytetyön toteutuksessa sovellettiin laadullisia tutkimusmenetelmiä, koska niiden avulla pystyimme vastaamaan opinnäytetyön kysymyksiin parhaiten. Kanasen (2015) mukaan laadullista tutkimusta voidaan hyödyntää silloin kun tutkittavasta ilmiöstä on ennestään vähän tietoa ja silloin kun valitusta ilmiöstä halutaan saada syvällinen näkemys. Laadullinen tutkimus palvelee parhaiten myös silloin kun kuvataan asenteita ja suhtautumistapoja. (Kananen 2015: 70–71.) Lisäksi otantamäärän suppeus vaikutti siihen, että määrällisen, eli kvantitatiivisen tutkimuksen toteuttaminen ei olisi ollut tässä tapauksessa järkevää tai tarkoituksenmukaista.

6.1 Aineiston keruu

Opinnäytetyön aineisto kerättiin teemahaastattelun avulla. Teemahaastattelun tarkoituksena on edetä keskeisten etukäteen valittujen teemojen ja tarkentavien kysymysten varassa, jotka liittyvät näihin teemoihin. Teemahaastattelu menetelmänä korostaa ihmisten tulkintoja asioista ja heidän asioille antamiaan merkityksiä sekä sitä kuinka nämä merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. (Hirsjärvi – Hurme 2000: 48.)

Koska tiesimme tarkasteltavasta ilmiöstä etukäteen hyvin vähän, teemahaastattelun oli hyvä olla ainakin osittain strukturoitu. Rakensimme haastattelurungon Piercen toiminnan terapeuttisen voiman mallin pääteemojen (ainutlaatuisuus, vetoavuus, täsmällisyys) mukaan ja näin varmistettiin, että haastattelusta saataisiin tietoa, joka vastaa opinnäytetyömme kysymyksiin. Tuomi ja Sarajärven (2012) mukaan teemahaastattelussa tärkeää onkin, että valitut teemat perustuvat ilmiöstä aiemmin tiedettyyn, eli tutkimuksen viitekehukseen. Samalla pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimustehtävän ja ongelmanasettelun mukaisesti. (Tuomi – Sarajärvi 2012: 75.) Teemahaastattelu mahdollisti lisäksi myös sen, että haastattelutilanne pysyi vuorovaikutuksen kannalta keskustelunomaisena, eikä tilanteesta tullut niinkään kuulustelun kaltainen.

Teemahaastattelurunko on haastattelijan tukena haastattelutilanteessa ja ohjaa keskustelua haluttuun suuntaan. Haastattelurungon aihealueita voidaan tarvittaessa tarkentaa haastattelutilanteessa yksityiskohtaisemmillä kysymyksillä. (Hirsjärvi – Hurme 2000: 66.) Jokaisen haastattelurungon teeman alle teimme alustavia kysymyksiä, jotta aiheesta olisi helpompi lähteä puhumaan ja jotta jokainen alaluokka tulisi käsitellyksi (liite 3).

Saimme kysymysten asetteluun apua työelämän yhteistyökumppaniltamme Sari Viikki-Ripatilta. Haastattelukysymykset pyrittiin muotoilemaan mahdollisimman helposti ymmärrettävään muotoon ja toimintaterapian ammattisanaston liiallista käyttämistä pyrittiin välttämään. Haastattelun alkuun liitettiin muutama orientoiva kysymys, jotta informantit voisivat omin sanoin kuvata osaston arkea ja samalla saataisiin erillään pitämisestä ilmiönä kokonaiskuva. Kysymykset liittyen vankien toimintahistoriaan tai vankeustuomioon jätettiin tietoisesti pois, eikä kysymyksiä erillään pitämisen syistä esitetty informanttien identiteetin suojaamiseksi.

Ennen haastattelua olimme laatineet informanteille esittelykirjeen, jossa kerroimme keitä olemme, mistä tulemme ja mikä opinnäytetyömme aihe ja tarkoitus on (liite 2). Tämän esittelykirjeen lähetimme Helsingin vankilaan yhteyshenkilöllemme ohjaaja Birgitta Rätäläiselle ja hän jakoi sen niihin vankilan osastoihin, jotka sopivat kohderyhmäämme. Informantit valikoituivat vapaaehtoisesti haastateltaviksi saatuaan esittelykirjeet henkilökohtaisesti itselleen.

Haastatteluihin oli etukäteen ilmoittautunut kolme vapaaehtoista, mutta haastatteluun osallistui loppujen lopuksi yhteensä neljä omasta tahdostaan erillään olevaa vankia, jotka olivat olleet erillään muista vangeista vaihtelevan ajan. Kaikki osallistujat olivat täysi-ikäisiä miehiä, jotka puhuivat suomea äidinkielenään. Kyseisenä ajankohtana Helsingin vankilassa oli yhteensä kuusi omasta tahdostaan erillään pidettävää vankia. Toisin sanoen, kaksi kolmasosaa vankilan senhetkisistä kohderyhmäämme kuuluvasta henkilöstä osallistui haastatteluun.

Informantit allekirjoittivat suostumuslomakkeen opinnäytetyön haastatteluihin osallistumisesta ennen haastattelua. Yksilömuotoisena toteutetut haastattelut olivat kestoltaan 20–45 minuuttia ja informanttien suostumuksella ne nauhoitettiin digitaaliseen muotoon. Haastattelut toteutuivat kahdella eri suljetulla osastolla, joista molemmilta osastoilta haastatteluun osallistui kaksi informanttia. Haastattelut toteutettiin vankilahenkilökunnan tiloissa, jotka olivat kyseisellä hetkellä vapaana. Haastattelutilanteisiin ei osallistunut ulkopuolisia, kuten vartijoita, jotta informanteille mahdollistettiin mahdollisimman luottamuksellinen keskustelutilanne. Tiloissa oli kuitenkin turvallisuussyistä valvontakamerat, mutta keskustelua ei pystynyt kuulemaan kukaan huoneen ulkopuolella oleva. Haastattelujen jälkeen tallenteet siirrettiin tietokoneelle litterointia varten.

6.2 Aineiston analyysi

Koko aineiston analysointiprosessi lähti käyntiin haastatteluiden litteroinnista. Litteroinnilla tarkoitetaan nauhoitetun haastattelun muuttamista kirjalliseen muotoon (Vilkkä 2005: 115). Litteroimme haastattelut sanatarkasti Word-tiedostoon. Tekstiä syntyi yhteensä 24 sivua. Litteroitu teksti muodosti analysoitavan aineiston.

Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä on tarkoituksena yhdistää käsitteitä ja näin saada vastaus tutkimuskysymyksiin. Sisällönanalyysi perustuu päättelyyn ja tulkintaan, jossa edetään kerätystä aineistosta käsitteellisempään näkemykseen tutkittavasta ilmiöstä. (Tuomi – Sarajärvi 2012: 103, 112.) Sisällönanalyysi valikoitui menetelmäksi, koska se soveltuu dokumenttien systemaattiseen ja objektiiviseen analysointiin. Tässä opin- näytetyössä sisällönanalyysin ja toiminnan analyysin työvaiheita on käytännössä vaikea erottaa toisistaan, sillä molempien menetelmien tarkoitus on jäsentää ja ryhmitellä tietoa. Käytännön toteutuksesta voidaan kuitenkin sanoa, että sisällönanalyysi palveli täsmällisenä työkaluna toiminnan analyysia varten.

Hyödynsimme aineiston analyysissa Tuomen ja Sarajärven (2012) muokkausta tutkija Timo Laineen (Jyväskylän yliopisto, filosofian laitos) laatimasta nelivaiheisesta analyysirungosta laadullisen tutkimuksen tekemisessä. Analyysirungon ensimmäisessä vaiheessa päätetään, mitkä ovat aineiston kiinnostavat asiat. Toisessa vaiheessa käydään aineisto läpi erottaen ja keräten kaikki kiinnostukseen liittyvät asiat yhteen, jolloin kaikki muu epäolennainen data jää pois. Kolmannessa vaiheessa aineisto luokitellaan tai teemoitellaan. Neljännessä vaiheessa tehdään yhteenveto luokitellusta aineistosta. (Tuomi – Sarajärvi 2012: 92.)

Analyysin ensimmäisessä vaiheessa valitsimme litteroidusta tekstistä ne asiat, jotka olivat kiinnostuksen kohteena. Opin- näytetyön kysymykset ohjasivat valinnan tekoa. Käytännössä tämä tapahtui niin, että korostimme valitut kohdat litteroidusta tekstistä käyttäen eri värejä. Kaikki muu materiaali jätettiin jatkokäsittelyn ulkopuolelle.

Analyysin toisessa vaiheessa keräsimme korostetut tekstin osat yhteen taulukkoon seuraavia työvaiheita varten. Sen jälkeen redusoidimme, eli pelkistimme jokaisen alkuperäisilmauksen lyhyempään ja ymmärrettävämpään muotoon, jotta litteroidusta tekstistä karstiutuisi kaikki epäolennainen pois, kuten erilaiset täytesanat: ”niinku”, ”tota”. Puhekielen

ilmaisut muutettiin yleiskielelle kuitenkin asiasisällön pysyessä samana. Tämän analyysivaiheen selkeyttämiseksi luokittelimme myös jokaisen pelkistetyn ilmauksen sen mukaan, mihin opinnäytetyön kysymykseen ne vastaavat. Alla on esimerkki redusoinnista.

Taulukko 1. Esimerkki redusoinnista

Alkuperäinen ilmaus	Pelkistetty ilmaus
Mä teen joka päivä omat ruuat. Et mä tykkään tosi paljon kokkailla.	Tykkään laittaa ruokaa ja laitan-kin omat ruokani joka päivä.
Tapaamiset. Ne on tärkeitä mulle. Perhe tulee kerran kuussa tänne. Ni sit saa aina pariks viikoks voimaa.	Perhetapaamiset ovat minulle tärkeitä, koska niistä saan voimaa.
<i>(Liikunnalla)</i> saa purettua energiansa. Ja ittensä saa edes kerran viikossa lyötyä loppuun.	Liikunnan avulla saan purettua energiaa.

Redusoinnin jälkeen jatkoimme analyysin kolmanteen vaiheeseen, eli luokitteluun ja teemoitteluun. Tässä tapauksessa voidaan myös käyttää termiä klusterointi. Klusteroinnissa käydään läpi alkuperäisilmaukset tarkasti ja etsitään aineistosta samankaltaisuuksia ja/tai eroavaisuuksia koskevia käsitteitä. Samaa tarkoittavat käsitteet ryhmitellään, yhdistetään ja nimetään luokaksi, joka nimetään sitä kuvaavalla käsitteellä. Luokittelun tarkoitus on tiivistää aineisto sisällyttämällä yksittäiset tekijät ylempiin käsitteisiin. (Tuomi – Sarajärvi 2012: 110–111.) Opinnäytetyömme kohdalla tämä tarkoitti ilmausten ryhmitteilyä toiminnan terapeuttisen voiman mallin mukaisesti vetoavuuden, ainutlaatuisuuden ja täsmällisyyden ulottuvuuksiin, poissulkien opinnäytetyön ensimmäiseen kysymykseen (mitkä toiminnat omasta tahdostaan erillään pidettävä vanki kokee merkityksellisiksi vankeutensa aikana?) vastaavat osiot, koska ne eivät itsessään olleet luokiteltavissa. Alla on esimerkki tästä työvaiheesta taulukkoon (taulukko 2) esitettynä.

Taulukko 2. Esimerkki klusteroinnista

Alkuperäinen ilmaus	Pelkistys	Kysymys	Luokitus
Mä oon ottanu terapeutiksi siinä semmosen noit rap-sanoitusten tekemisen. Se on kyl hyödyllistä. Siinä tavallaan käy omaa elämänsä läpi.	Olen alkanut kirjoittaa rap-sanoituksia, koska se on terapeutista. Sen avulla käyn läpi omaa elämäni.	1 2	Vahvistavuus Mielihyvä Tuotteliaisuus
Liikuntahallissa on tääl tarvikkeita todella hyvin et niinku kuntoilu varten	Liikuntahallissa on hyvin tarvikkeita liikuntaa varten	3	Fyysinen ympäristö

Toiminnan terapeutin voiman mallin teoriaan pohjautuvassa ryhmittelyssä ja toiminnan analysoinnissa jouduimme usein turvautumaan omaan ammatilliseen harkintaamme ja tulkintaan. Informantit eivät tunteneet käyttämäämme teoriaa, eivätkä sen vuoksi osanneet reflektoida omaa elämänsä ja toimintojaan valitun teoriamallin mukaisesti, joten tulkintojen tekeminen oli välttämätöntä materiaalin analysoinnissa. Taylorin (2008) mukaan ammatillinen harkinta tarkoittaa monimutkaista ajatteluprosessia, jota toiminta-terapeutit käyttävät työssään jatkuvasti. Ammatillisessa harkintaprosessissa painottuu ajattelu, reflektio ja ymmärtäminen. (Taylor 2008: 13.)

Ensimmäisen opinnäytetyön kysymyksen kohdalla laadimme listan niistä merkityksellisistä toiminnoista, joita haastateltavat toivat esiin. Aineistosta etsittiin samankaltaisuuksia keräämällä yhteen sellaisia toimintoja, joita useampi kuin yksi informantti mainitsi merkityksellisiksi. Samankaltaiset tai samaa tarkoittavat asiat koottiin yhden yleistermin alle. Esimerkiksi termit "kuntoilu", "puntilla käynti" ja "sellijumppa" muodostivat yhdessä käsitteen liikunta.

Toisen opinnäytetyön kysymyksen (Mikä tekee näistä toiminnoista vetoavan?) selvitimme toiminnan analyysin avulla millaisia piirteitä merkityksellisiin toimintoihin liittyy ja miten ne jakautuvat toiminnan terapeutin voiman mallissa vetoavuuden eri osa-alueiden välille. Informanttien vastaukset luokiteltiin vetoavuuden ulottuvuuden osa-alueisiin,

jotta pystyimme tarkastelemaan merkityksellisen toiminnan subjektiivisia ulottuvuuksia, eli vahvistavuutta, mielihyvää ja tuotteliaisuutta.

Kolmatta tutkimuskysymystä (Mitä estäviä tai mahdollistavia asioita merkitykselliseen toimintaan osallistumiseen on vankilakontekstissa?) varten ne redusoidut ilmaukset, jotka liittyivät merkityksellisen toiminnan toimintaympäristöön, ryhmiteltiin ainutlaatuisuuden ulottuvuuden mukaisesti fyysiseen, ajalliseen ja sosiokulttuuriseen osa-alueeseen. Sen jälkeen ympäristötekijät ryhmiteltiin joko toimintaa estäviin ja mahdollistaviin tekijöihin.

Etsittäessä vastausta neljänteen kysymykseen (Miten rangaistusajan suunnitelma mahdollistaa merkitykselliseen toimintaan osallistumista erillään pitämisen aikana?), ryhmitelimme jokaisen rangaistusajan suunnitelmaan liittyvän redusoidun ilmauksen toiminnan terapeuttisen voiman mallin mukaisesti johonkin tai joihinkin täsmällisyyden ulottuvuuden kuuluvaan osa-alueeseen, jotta voitaisiin tarkastella, miten rangaistusajan suunnitelma mahdollistaa merkitykselliseen toimintaan osallistuminen. Piercen määrittelemiä käsitteitä sovellettiin niin, että toimintaterapeutin suunnittelutaitoja koskevaan kohtaan etsittiin suunnitteluprosessiin liittyvien elementtien esiintymistä rangaistusajan suunnitelman laatimisessa. Tavoitteiden asettelun osa-alueeseen ryhmiteltiin kaikki ne ilmaisut, jotka liittyivät rangaistusajan suunnitelman tavoitteiden asettamiseen ja informantin sitoutumiseen suhteessa asetettuihin tavoitteisiin. Toiminnan soveltuvuuden osa-alueeseen ryhmiteltiin kaikki tavoitteiden arviointiin sekä henkilökunnan rooliin ja asenteisiin liittyvät seikat koskien suunnitelman toteuttamista ja sen päivittämistä.

Sisällönanalyysin neljännessä vaiheessa rakensimme yhteenvedon jokaisen opinnäytetyön tutkimuskysymyksestä laaditun luokittelun alle. Yhteenvedoissa kokosimme ne asiat yhteen, jotka nousivat esiin useamman kuin yhden vangin haastatteluista. Laskimme myös määrällisesti yhteen mainittuja asioita, jotka kuuluivat samaan yläluokkaan. Tällä tavalla pystyimme tarkastelemaan merkityksellisiin toimintoihin liittyvien tekijöiden yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia sekä muodostamaan niistä laajempia kokonaisuuksia, joita pystyimme hyödyntämään opinnäytetyön tuloksissa.

7 Opinnäytetyön tulokset

Opinnäytetyön tulokset on jaettu kolmeen eri alalukuun opinnäytetyön kysymysten pohjalta. Ensimmäinen alaluku käsittelee aineistosta esiin nousseita merkityksellisiä toimintoja sekä niihin liittyviä vetoavuuden elementtejä. Toisessa alaluvussa esitellään merkityksellisen toiminnan kontekstiin liittyviä tuloksia. Kolmannessa alaluvussa vastataan miten rangaistusajan suunnitelma mahdollistaa merkitykselliseen toimintaan osallistumisen erillään pitämisen aikana.

Koska opinnäytetyömme on tyypiltään laadullinen ja haastateltavia henkilöitä oli neljä, ovat tulokset subjektiivisia ja nostavat esiin kokemuksia merkityksellisestä toiminnasta yksilötasolla. Opinnäytetyön tuloksia ei voi tämän vuoksi yleistää koskemaan muita omasta tahdostaan erillään pidettäviä vankeja. Joitakin tuloksia on jäsennetty havainnekuvien avulla tulosten selkeyttämiseksi ja tekstiin on poimittu suoria lainauksia informanttien haastatteluista.

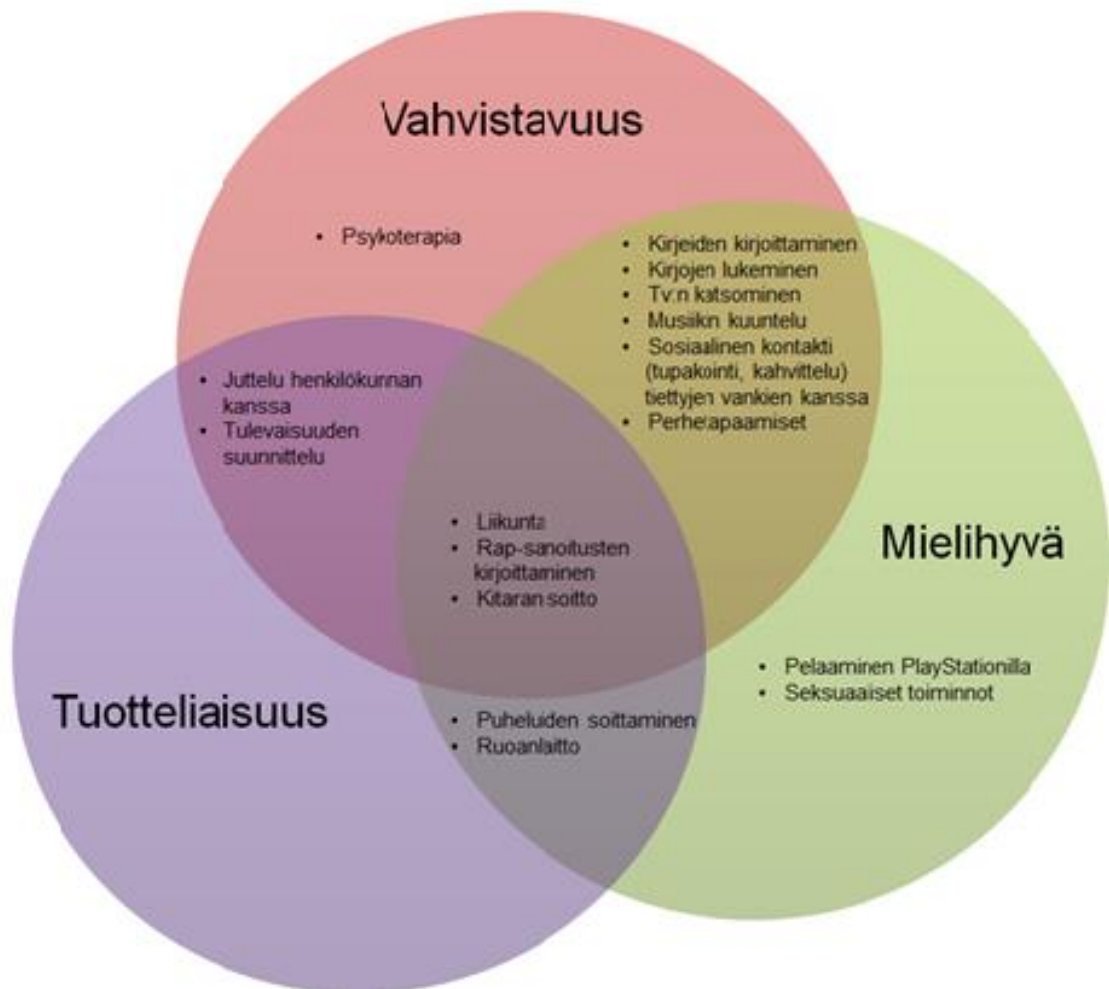
7.1 Merkityksellisen toiminnan ulottuvuudet

Tulosten selventämisen vuoksi vastaukset opinnäytetyön kahteen ensimmäiseen kysymykseen (kysymykset 1 ja 2) esitellään yhdessä tässä alaluvussa. Haastattelujen perusteella omasta tahdostaan erillään pidettävät vangit nostivat esille useita erilaisia toimintoja, jotka he kokevat itselleen merkitykselliseksi. Kokosimme kaikki haastatteluissa mainitut merkityksellisenä koetut toiminnot yhdeksi listaksi. Huomasimme, että mainitut toiminnot liittyivät pääasiassa joko vapaa-aikaan, itsestä huolehtimiseen tai sosiaalisten suhteiden ylläpitämiseen. Vapaa-aikaan liittyviä merkityksellisiä toimintoja olivat television katselu, kirjojen lukeminen, pelien pelaaminen, musiikin kuuntelu, kirjeiden ja rap-sanoitusten kirjoittaminen ja instrumentin soittaminen. Sosiaalisten suhteiden ylläpitoon lukeutuivat puheluiden soittaminen, perhetapaamiset sekä seurustelu muiden vankien ja vankilan henkilökunnan kanssa. Itsestä huolehtimiseen liittyviä merkityksellisiä toimintoja olivat tulevaisuuden suunnittelu, seksuaaliset toiminnot, ruoanlaitto sekä psykoterapiassa käyminen.

Esille nousseet toiminnot on jäsennetty toiminnan terapeutin voiman mallin termistön mukaisesti vetoavuuden ulottuvuuden kolmeen osa-alueeseen: vahvistavuuteen, mielihyvään ja tuotteliaisuuteen. Toisin kuin kyseisessä mallissa, jossa osa-alueet ovat

omina, yksittäisinä lohkoina kuviossa, kokosimme vetoavuuden osa-alueen kolmeen keskenään risteävään ja osittain päällekkäiseen ympyrään, jotta päällekkäisyys toimintojen vetoavuuden kokemuksissa hahmottuisi mahdollisimman selkeästi (kuvio 2).

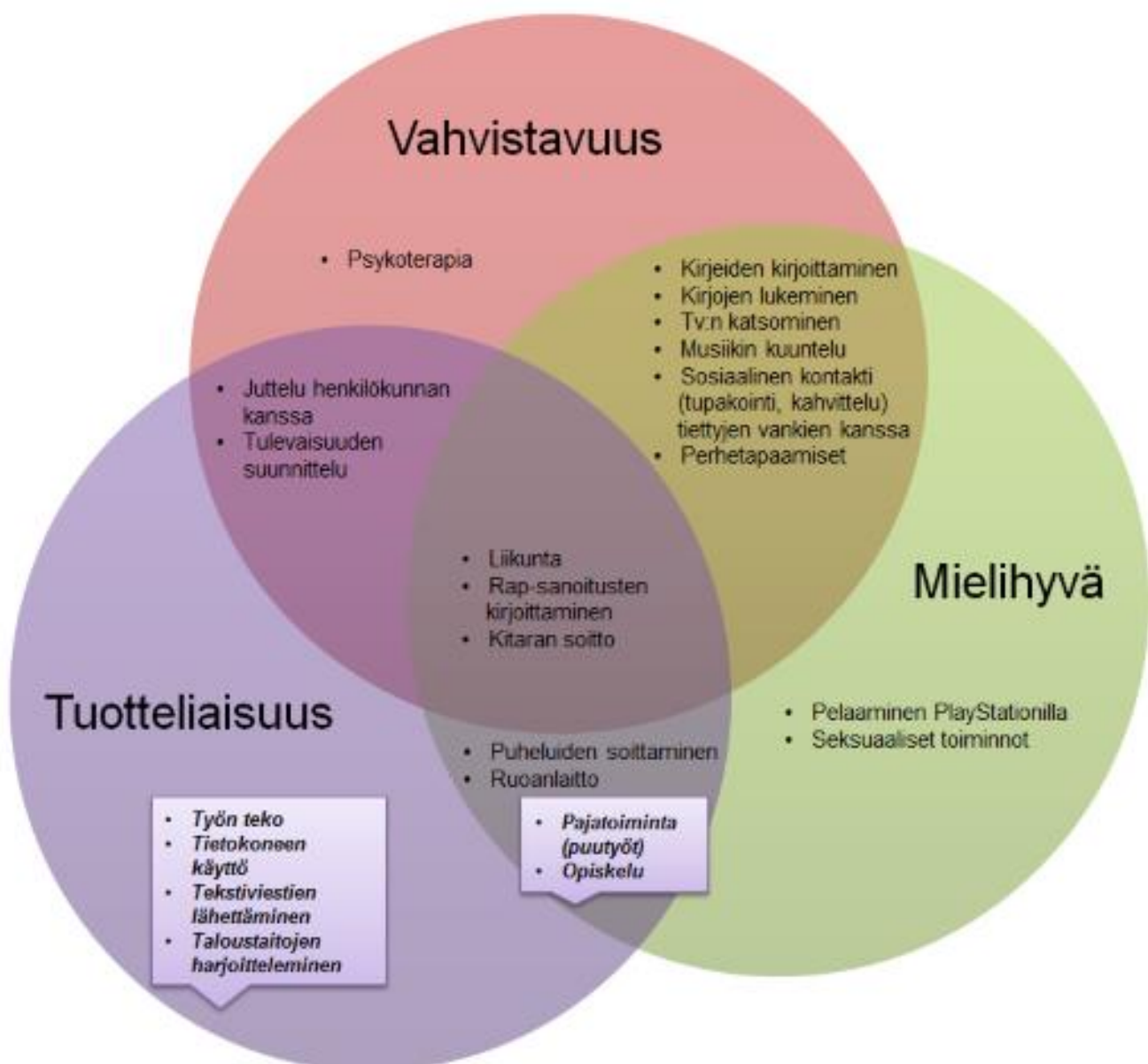
Karkeasti tarkasteltuna suuri osa toiminnoista sijoittui vetoavuuden ulottuvuudella mielihyvän osa-alueeseen. Useimmat toiminnoista eivät kuitenkaan olleet yksiselitteisesti vain mielihyvää tuottavia, vaan ne jakautuivat myös vahvistavuuden ja tuotteliaisuuden osa-alueeseen. Esimerkiksi puheluiden soittaminen ja ruoanlaitto sijoituivat sekä tuotteliaisuuden että mielihyvän osa-alueisiin. Eniten toimintoja asettui mielihyvän ja vahvistavuuden välimaastoon, näitä toimintoja olivat esimerkiksi perhetapaamiset ja musiikin kuuntelu. Kolme toimintaa (liikunta, rap-sanoitusten kirjoittaminen sekä kitaran soitto) sijoituivat kaikkiin kolmeen osa-alueeseen. Huomionarvoista oli se, että yksikään mainittu toiminta ei lukeutunut ainoastaan tuotteliaisuuden alueelle. Kaikki merkitykselliset toiminnot, joissa oli tuotteliaisuuden elementtejä, olivat samalla myös vahvistavia tai mielihyvää tuottavia.

Kuvio 2. Merkitykselliset toiminnot vetoavuuden ulottuvuudessa

Informantit nostivat esille myös muita itselleen merkityksellisiä toimintoja, mutta käytännössä näihin toimintoihin osallistuminen ei ole mahdollista suljetulla osastolla tai vankilassa ylipäätään. Nämä toiminnot ovat liitetty kuvioon 3 kahtena erillisenä laatikkona. Useimmat toiminnot, joihin informantit halusivat osallistua, sijoituivat toiminnan terapeutin voiman mallissa erityisesti tuotteliaisuuden osa-alueelle, kuten esimerkiksi työnteko. Suuri osa toiminnoista liittyi myös yhteiskuntaan sopeutumiseen ja arkipäivän taitojen kehittämiseen.

Se on vähän niinku te [haastattelijat] opiskelette nyt tohon hommaan nii mä opiskelen tässä normaali ihmiseksi.

Kuvio 3. Toivotut toiminnot

Paja- tai työtoimintaan ei ole mahdollista osallistua niiltä osastoilta, joihin informantit nyt sijoittuvat. Myöskään opiskelu tai koulunkäynti ei ollut mahdollista osastolta käsin. Nykyaikaisten taloustaitojen harjoitteluun ei saatu apua tai ohjausta, vaikka sille olisi ollut informanttien mukaan tarvetta. Informantit toivoivat mahdollisuutta tekstiviestien lähettämiseen, mutta matkapuhelimien hallussapito on vankilassa kielletty. Lisäksi tietokoneen käyttö nousi useammalla vangilla tärkeäksi taidoksi, jota he halusivat harjoitella, jotta pärjäisivät siviilielämässä vankila-ajan jälkeen.

Suomihan toimii netin kautta nykysin ja jos sä lähdet tosta ja saat sen satasen, mikä on se vapautusraha. Ensimmäiseks sun pitäis netistä kattoo asuntoa, et mitä kaikkea pitääkään. Et en mäkään tiedä, mut kaikki hankinnat tapahtuu netin kautta. Suurin osa katotaan sieltä, kaikki asunnot ja työpaikat ja näin. Et täällä on niitä jotka osaa tietokoneen laittaa päälle ja siinä se onkin. Älypuhelimesta puhumatta-kaan.

Aineiston perusteella informanteilla on erillään pitämisen aikana useita toimintoja, jotka he kokivat merkityksellisinä. Monet toiminnoista koettiin vetoaviksi, koska niihin liittyi erityisesti mielihyvän ja vahvistavuuden kokemuksia. Tuotteliaat toiminnot, jotka liittyivät itsensä kehittämiseen ja arjen taitojen harjoitteluun koettiin tärkeäksi, sillä ne auttaisivat oman elämän hallinnassa ja yhteiskuntaan sopeutumisessa vankeusajan jälkeen.

7.2 Estävät ja mahdollistava tekijät merkityksellisen toiminnan kontekstissa

Analysoidessamme merkityksellisen toiminnan mahdollistavia ja estäviä tekijöitä vankilakontekstissa, toiminnan konteksti jaettiin terapeuttisen voiman mallin ainutlaatuisuuden ulottuvuuden kolmen osa-alueen mukaan. Informantit nostivat kontekstista esiin lähes yhtä paljon estäviä ja mahdollistavia tekijöitä merkitykselliselle toiminnalle.

Merkityksellisen toiminnan mahdollistavia tekijöitä haastatteluiden pohjalta nousi ensisijaisesti vankilan fyysisestä ja ajallisesta ympäristöstä. Fyysisen ympäristöön liittyviä toimintaa mahdollistavia tekijöitä olivat esimerkiksi yleisten tilojen (liikuntahalli, keittiö) hyvä varustelutaso sekä se, että tiettyjen omien tavaroiden tuominen selliin on mahdollista. Vankilan kanttiinista voi ostaa merkitykselliseen toimintaan tarvittavia välineitä kuten viikkoja ja kyniä rap-sanoitusten kirjoittamista varten ja liikuntahallin välineistöön voi itse vaikuttaa. Myös omien cd-levyjen pitäminen sellissä mahdollisti merkityksellistä toimintaa, eli se vaikutti musiikin kuunteluun edistävästi.

Liikuntahallissa on tääl tarvikkeita todella hyvin et niinku kuntoilua varten. –
Ja niinku näit kaikenmaailman uusia lajeja ni se on se urheiluhallin ohjaaja, se hankkii sinne kaikkia uusia kuminauhoja ja jotain millä sais jotain edistystä vedettyä.

On mul telkkari ja sit joku viiskyt levyy siel [sellissä]. Pleikkari ja pelejä ja elokuvia. Vitusti pornolehtiä.

Ajalliseen ympäristöön liittyvä merkityksellistä toimintaa mahdollistava tekijä oli esimerkiksi mahdollisuus vaikuttaa itse tiettyjen toimintojen ajankohtaan ja keston. Esimerkiksi osa informanteista pystyi vaikuttamaan itse puheluiden ajankohtaan ja pituuteen, mutta toisaalta puheluiden soittamisen sallitut ajankohdat ja kestot vaihtelivat yksilöllisesti. Lisäksi tärkeinä pidettyjen perhetapaamisten ajankohtaan ja keston pystyi myös hieman itse vaikuttamaan, eli informantti pystyi itse päättämään, järjestetäänkö perhetapaamiset kerran kuussa kolmen tunnin ajan vai joka toinen kuukausi kuuden tunnin ajan. Osa merkityksellisinä pidetyistä toiminnoista, kuten tulevaisuuden suunnittelu tai kirjojen lukeminen, ei kuitenkaan ollut sidoksissa aikaan, vaan informantit pystyivät osallistumaan näihin toimintoihin käytännössä milloin vain halusivat. Vankilan päivärytmin nähtiin mahdollistavan merkitykselliseen toimintaan osallistumisen. Kuitenkin vain yksi informantti mainitsi selkeästi olevansa tyytyväinen vankilan aikataulutuksiin ja päivärytmiin.

On joo et eihän siitä tulis mitään jos yhentoista aikaan nouset ylös et.. (nauraa) Kyllä ne on ihan jees et kyl aamulla [herätään] seittämän aikaan ja kaheksalta viikonloppusin.

Informanttien näkökulmasta sosiokulttuurinen ympäristö vaikuttaa lähes kaiken järjestetyn toiminnan taustalla. Vaikka vuorovaikutustilanteet ja ihmiskontaktit olivat erittäin vähissä niillä osastoilla, joilla informantit asuivat, sosiokulttuurisen ympäristön vaikutukset olivat sielläkin näkyvissä. Esimerkiksi yksityisyyden puute saattaa vaikuttaa tiettyihin merkityksellisiin toimintoihin osallistumiseen estävästi. Puolet informanteista jakoivat sellinsä toisen vangin kanssa, joten käytännössä heillä ei ole lainkaan mahdollisuutta yksityisyyteen. Vaikka interaktiiviset toiminnot olivat harvassa erillään pitämisen aikana, niitä arvostettiin ja osa informanteista hakeutui sosiaaliseen kanssakäymiseen muiden kanssa aina kuin se oli mahdollista. Esimerkiksi ruokatauolla kahviteltiin tiettyjen vankitovereiden selleissä ja vartijoiden kanssa juttelemalla ylläpidettiin keskustelutaitoja. Merkityksellisiin toimintoihin osallistumista mahdollistettiin myös muun henkilökunnan avulla, esimerkiksi vankilapastorin kanssa oli mahdollista harjoitella kitaran soittoa.

Vankiyhteisön arvostus tiettyjä toimintoja kohtaan näkyi esimerkiksi toimintaan kannustamisen muodossa. Oman fyysisen kunnon ylläpitoa pidettiin erittäin tärkeänä ja liikuntaan osallistuttiin sekä rinnakkain että yhdessä toimien. Toisilta vangeilta saatiin vinkkejä ja kannustusta esimerkiksi lihaskuntoharjoitteluun.

No toiset vankikaverit tietysti [kannustaa liikuntaan]. Et jos on ystävii nii ne on kyllä mukana sit siinä. Et yksinäistä puuhaa se ei oo. Et kyllä siinä sillai on se motivaattori mukana. Eihän sit henkilökunnan kautta, ei niiltä tuu sitä tsemppaamista siihen. (nauraa) Se ois vähän outoo jos ne tulis sinne selittää et vedäs nyt vähän tosta.

Merkityksellisen toiminnan estävissä tekijöissä korostui niin ikään toiminnan fyysinen ja ajallinen ympäristö. Informantit kokivat, että yleensä merkitykselliseen toimintaan ei varattu tarpeeksi aikaa, eikä sitä saanut tehdä niin usein, kuin he olisivat halunneet. Esimerkiksi osa informanteista koki, että omalla osastolla puhelinsoitoille ja liikunnalle oli varattu liian vähän aikaa. Taloudellisten resurssien koettiin myös vaikuttavan estävästi merkityksellisen toiminnan toteuttamiseen henkilökunnan vähäisyyden kautta.

Eihän se meistä vangeista oo kiinni vaa se on siitä et miten resurssit riittä vankeinhoidolla. Oishan se hienoo et jos sais takasin ne vanhat mitä on ennenki ollu. Siis ne resurssijutut mitä on ollu nii oli aika hyvin toimintaa sillon.

Että sitä [punttisali] sais olla joka päivä, mutta tällä osastolla se on vaan kerran viikossa. Se on siinä mielessä huono.

Yhteenvedona voidaan sanoa, että merkityksellisen toiminnan mahdollistavina tekijöinä koettiin vankilan fyysiset sekä ajalliset puitteet ja se, että niihin pystyi itse vaikuttamaan jonkin verran. Toisaalta vankilakonteksti myös rajoitti merkitykselliseen toimintaan osallistumista. Sosiokulttuurinen ympäristö koettiin olevan kaiken toiminnan taustalla sekä mahdollistavana että estävänä tekijänä.

7.3 Näkökulmia rangaistusajan suunnitelmaan

Haastattelujen perusteella kaikki informantit olivat saaneet vaikuttaa rangaistusajan suunnitelmaan kirjattaviin tavoitteisiin, mutta tavoitteiden toteuttamisessa ja soveltuvuudessa nähtiin paljon puutteita. Informantit myös kritisoivat rangaistusajan suunnitelmaa sekä sen käyttötarkoitusta. Suunnitelmaan suhtauduttiin lähinnä erittäin tyytymättömästi tai välinpitämättömästi. Informanttien mielestä rangaistusajan suunnitelma ei näy käytännössä heidän arjessaan.

Rangaistusajan suunnitelman tavoitteiden asettelussa koettiin olevan lieviä puutteita. Kävi ilmi, että toisille rangaistusajan suunnitelmaan kirjattiin tavoitteita, jotka eivät olleet heille merkityksellisiä. Tavoitteet, joita informanttien suunnitelmaan oli kirjattu eivät olleet yksilöllisiä, vaan lähinnä yleisellä tasolla laadittuja. Rangaistusajan suunnitelmassa korostuivat päihteettömyyteen ja rikoksettomaan elämäntapaan liittyvät tavoitteet ja nämä nähtiin informanttien puolesta perusteltuina, mutta omat henkilökohtaiset tavoitteet vaikuttivat jäävän vaille arvoa. Informanttien mukaan kaikkia heidän mainitsemiaan tavoitteita esimerkiksi merkitykselliseen toimintaan liittyen ei kirjattu rangaistusajan suunnitelmaan.

Et tottakai rikoksettoman elämän, et sehän on jokaiselle, tai pitäis olla se [päämäärä], et se tuli siihen. Sit jos oli se päihteetön elämä, et pääsisit päihteistä eroon. Mitään muuta mitä yrität tavoitella, et koulutat ittes tai opettelet tietokonetta tai kieliiä tai käydä peruskoulu tai mitä tahansa näitä mitä mä laitoin siihen. Et niitä ei tullu siihen.

Rangaistusajan suunnitelman soveltuvuus informanttien arkeen näyttäytyi heikkona. Useampi informantti koki, ettei suunnitelmaa käytetty tarkoituksenmukaisesti ja ettei se mukaudu olosuhteiden muutoksiin. Esimerkiksi yhden informantin rangaistusajan suunnitelmaan oli kirjattu tavoitteeksi opiskelu, mutta hänen ollessa suljetulla osastolla opiskelua ei ole käytännössä mahdollistettu. Useampi informantti oli myös sitä mieltä, että rangaistusajan suunnitelmaa ei päivitetä edes kolmea kertaa vuodessa lain vaatimusten mukaisesti.

Siin kävi niin et ku mä lähdin tälle tuomiolle, mulla oli kuus kuukautta vankeutta sillo kaheksan* vuotta sitten. Mulle on tullu koko ajan lisää. Ja se rangaistusajan suunnitelma tehtiin sille kuudelle* kuukaudelle. Ni nyt ku mä oon pyytäny uusimaan sitä, et ymmärrätteks te, et mä oon ollu jo kaheksan* vuotta ja tää tehtiin kuudelle* kuukaudelle. Ni ne sano, ettei sil oo väliä, et samat asiat on siinä. Ni eihän täs oo mitää mikä olis sillai pitkäaikasvangin. Ni ne sano, et no näillä mennään.

*Luvut muutettu

Informantit kokivat olevansa sitoutuneita rangaistusajan suunnitelman tavoitteisiin, mutta heidän näkökulmastaan suunnitelmaa ei noudatettu henkilökunnan puolelta eikä tavoitteiden saavuttamista seurattu tai edesautettu. Aineistosta nousi esiin, että rangaistusajan suunnitteluprosessissa ei oteta huomioon vankilan resursseja. Resurssit eivät riitä yksilölliseen rangaistusajan suunnitelman laatimiseen, tavoitteiden toteutumisen seurantaan tai suunnitelman käytännön toteutukseen.

Et eipä siinä oo vankilalla edes mahdollisuutta sitoutua siihen [rangaistusajan suunnitelmaan]. Et jos on muutama ihminen joka sitä tekee ja paljo on Suomessa näit vankeja, useemman tuhannen.

Merkitykselliset toiminnot eivät ilmenneet rangaistusajan suunnitelmasta, eikä suunnitelma itsessään edesauta merkitykselliseen toimintaan osallistumista. Informanttien mielestä rangaistusajan suunnitelma ei vastaa heidän yksilöllisiä tarpeitaan. Tavoitteet oli laadittu yleiselle tasolle (esimerkiksi rikokseton elämäntapa, päihteettömyys), eikä niiden toteutumista edesautettu. Informantit kokivat kuitenkin nämä tavoitteet perusteltuina, mutta niillä ei ollut käytännön merkitystä arjessa.

8 Johtopäätökset

Merkitykselliseen toimintaan osallistuminen oli yksi informanttien keino selviytyä vankilan arjessa. Tästä keskeisimpänä johtopäätöksenä totesimme, että merkitykselliseen toimintaan osallistuminen edesauttaa informanttien hyvinvointia ja terveyttä. Tietyillä tavoitteellisilla ja merkityksellisillä toiminnoilla olisi myös positiivinen vaikutus vankeusajan tarkoituksenmukaisuuden edistämiseksi. Kaikki informantit olivat haastatteluiden perusteella kiinnostuneita oman tulevaisuutensa suunnittelusta ja pohtivat vapautumisensa jälkeistä elämää. He näkivät, että monet merkityksellisiksi koetut toiminnot auttaisivat heitä selviämään myös siviilissä. Etenkin yhteiskuntaan sopeutumiseen ja arjen taitoihin liittyvät toiminnot koettiin tärkeiksi ja näiden toimintojen mahdollistaminen edesauttaisi vankilan tehtävän toteutumista.

Erilaisilla tavoitteellisilla toiminnoilla olisi suljetuilla osastoilla kysyntää. Opinnäytetyön tuloksista kävi ilmi, ettei omasta tahdostaan erillään pidettäville vangeille tarjota mahdollisuutta opiskeluun tai kuntoutukseen. Loma-aikojen lisäksi perhetapaamiset ja puhelut olivat ainoita väyliä vankilan ulkopuolisen maailman kohtaamisessa. Tämä on ristiriidassa yhden vankilan tehtävistä kanssa, jonka tarkoitus on edistää vankien elämänhallintaa ja sopeuttaa heitä osaksi yhteiskuntaa (Tourunen 2002: 29–30). Informantit kokivat olevansa vieraantuneita vankilan ulkopuolisesta maailmasta, sillä heille ei mahdollistettu useita merkityksellisiä tai yhteiskunnassa arvostettuja toimintoja.

Omasta tahdostaan erillään pidettävät vangit olivat toiminnallisesti eriarvoisessa asemassa muihin vankeihin nähden. Suljetulta osastolta käsin ei ollut mahdollista osallistua opiskeluun, työtoimintaan tai kuntouttavaan toimintaan, vaikka omasta tahdostaan erillään pidettävien oikeuksia ei saisi rajoittaa vankeuslain mukaan enempää kuin erillään olemisesta välttämättä aiheutuu (Vankeuslaki 767/2005 § 5.). Esimerkiksi väkivaltaa pelkävällä vangilla ei välttämättä ole muuta mahdollisuutta kuin siirtyä suljetulle osastolle, jolloin häneltä poistuu mahdollisuus useisiin toimintoihin, joihin muilta osastoilta käsin olisi mahdollista osallistua ja mikä hyödyttäisi vankia itseään.

Informantit olivat myös keskenään eriarvoisessa asemassa osastosta riippuen, vaikka olivatkin kaikki nimellisesti samassa asemassa (omasta tahdostaan erillään pidettäviä). Tämä näkyi esimerkiksi puheluiden soittamisessa. Toisten informanttien puheluiden ajankohtaa ja kestoa oli rajoitettu hyvinkin tiukasti, kun taas toiset saivat vapaammin valita soittamisen ajankohdan ja puheluiden pituuteen vaikutti vain saldoraja. Omasta

tahdostaan erillään pidettävien vankien elämä on toiminnallisesti myös epätasapainossa, sillä toiminnot liittyivät pääasiassa vapaa-aikaan. Työhön tai muuhun tuottavaan toimintaan osallistumiseen ei ollut mahdollisuutta, joten ainakin yksi heidän elämänsä toiminnallinen osa-alue on selkeästi muihin toimintoihin nähden epätasapainossa.

Konkreettisia ja yksilöllisiä tavoitteita sisältävällä rangaistusajan suunnitelmalla voisikin olla paljon annettavaa vankilajärjestelmälle, sillä sen avulla vankeusajasta saataisiin suunnitelmallisempi ja vaikuttavampi. Onnistuakseen se kuitenkin tarvitsee kaikkien osapuolten sitoutumisen ja taloudellisia resursseja. Merkityksellisen toiminnan huomioiminen rangaistusajan suunnitelmaa laadittaessa tekisi suunnitelmasta yksilöidymmän ja konkreettisemmän. Suunnitelmaan kirjattavat yleistason tavoitteet, kuten rikokseton elämä, voitaisiin tuoda lähemmäs vankien arkea kirjaamalla konkreettisia keinoja tavoitteiden saavuttamiseksi heille merkityksellisen toiminnan kautta. Näin tavoitteiden saavuttaminen olisi mielekkäämpää ja vangit olisivat motivoituneempia sitoutumaan suunnitelmaan.

Rangaistusajan suunnitelman merkitys koettiin informanttien keskuudessa vähäiseksi, johtuen sen käytännön toteutuksesta. Henkilökunnan puolelta laadittuja tavoitteita ei seurattu eikä niiden saavuttamiseen kannustettu. Vankilan resurssit oli suurin syy, miksi rangaistusajan suunnitelma nähtiin toimimattomana. Samankaltaisia tuloksia opinnäytetyössään esittelee Sari Pehkonen (2011). Hänen mukaansa yleinen suhtautuminen rangaistusajan suunnitelmaan vankien näkökulmasta oli epäilevä ja negatiivinen. Suunnitelmalla ei koettu olevan mahdollisuutta vaikuttaa aidosti omaan elämään. (Pehkonen 2011: 28–29.) Käytännön toteutuksella ja lainsäädännöllä rangaistusajan suunnitelman suhteen oli myös aineiston perusteella huomattavaa ristiriitaa. Rangaistusajan suunnitelman tavoitteiden toteutumista on lain mukaan seurattava ja se on otettava tarkasteltavaksi vähintään kolme kertaa vuodessa (Valtioneuvoston asetus vankeudesta 548/2015).

Mia Kuronen (2011) puolestaan on kartoittanut opinnäytetyössään Turun vankilan rikosseuraamusesimiesten suhtautumista rangaistusajan suunnitelmaan. Mielenkiintoista oli, että myös henkilökunnan näkemys rangaistusajan suunnitelmasta oli melko negatiivinen. Esimiehet kokivat, että rangaistusajan suunnitelman kirjaamiskäytännöt eivät ole yhtenäiset ja suunnitelman päivittämisessä on puutteita. Rikosseuraamuslaitoksen re-

sursseihin toivottiin myös lisäästä. (Kuronen 2011: 20–24.) Rangaistusajan suunnitelman päivittämiseen liittyvät haasteet ja taloudellisten resurssien vähyys nousivat esiin myös tämän opinnäytetyön aineistosta.

9 Pohdinta

9.1 Yhteenveto

Opinnäytetyössä kartoitettiin omasta tahdostaan erillään pidettävien vankien näkökulmia suhteessa merkitykselliseen toimintaan vankeusaikana. Tavoitteena oli kartoittaa merkityksellisen toiminnan subjektiivisia ja kontekstuaalisia ulottuvuuksia sekä selvittää miten rangaistusajan suunnitelma mahdollistaa toimintaan osallistumisen.

Opinnäytetyössä sovellettiin laadullisia tutkimusmenetelmiä. Tulokset perustuvat omasta tahdosta erillään pidettävien vankien haastatteluihin, joihin osallistui neljä vapaaehtoista vankia. Haastattelumateriaali litteroitiin, jäsennettiin ja ryhmiteltiin sisällönanalyysin avulla. Merkityksellisten toimintojen kartoitus toteutettiin toiminnan terapeutin voiman malliin pohjautuvalla toiminnan analyysillä.

Omasta tahdostaan erillään pidettävillä vangeilla oli arjessaan useita itselleen merkityksellisiä toimintoja. Useisiin toimintoihin liittyi mielihyvän ja vahvistavuuden elementit, mutta tuotteliaisiin ja tavoitteellisiin toimintoihin olisi ollut informanttien näkökulmasta enemmän tarvetta. Toimintaa estäviä ja mahdollistavia tekijöitä nousi ympäristöstä esiin etenkin ajallisesta ja fyysisestä kontekstista. Vankilan sosiokulttuurinen ympäristö vaikutti selvästi useimpien toimintojen taustalla. Rangaistusajan suunnitelmaan kohdistui kritiikkiä ja informantit kokivat, ettei suunnitelma näy heidän arjessaan. Vaikka kaikki informantit olivat saaneet osallistua suunnitelman laatimiseen, he kokivat, että suunnitelmasta puuttui konkreettiset keinot tavoitteiden saavuttamiseksi.

Merkityksellisellä toiminnalla oli informanttien terveyttä ja hyvinvointia edistävä vaikutus. Tämä näkyi siinä, että merkityksellisiin toimintoihin osallistuminen oli keino selviytyä vankilan arjesta. Merkityksellisillä toiminnoilla oli myös yhteiskuntaan sopeutumista helpottavia tekijöitä. Näitä toimintoja voitaisiin hyödyntää rangaistusajan suunnitelman laatimissa, jotta siitä saataisiin yksilöidympi ja konkreettisempi.

Aluksi opinnäytetyön aiheen rajaaminen oli haasteellista, sillä aihetta olisi voinut lähestyä useista eri näkökulmista. Aiheen rajaamisen haasteellisuus näkyi konkreettisesti esimerkiksi siinä, että jouduimme muokkaamaan tutkimuskysymyksiä useampaan kertaan.

Myös opinnäytetyön teoreettisen perustan muodostavan toimintaterapeuttisen mallin valintaa pohdittiin idea- ja suunnitteluvaiheessa pitkään. Lopullinen aiheen rajausta muodostui yhteisestä vuoropuhelusta työelämän yhteistyökumppanin, ohjaavien opettajien ja opinnäytetyön tekijöiden välillä. Työelämän yhteistyökumppanilta saimme ohjeita näkökulman valintaan sekä vinkkejä sopivien lähteiden hyödyntämiseen. Tutkimusmenetelmien valinta oli helpompaa, kun aihe oli rajattu ja teoreettinen näkökulma valittu.

Opinnäytetyöprosessin aikana noudatimme demokraattisia periaatteita opinnäytetyön tekijöiden keskinäisessä yhteistyössä. Pyrimme esimerkiksi varmistamaan, että ajankäyttö ja työtehtävät jakautuivat tasaisesti kaikkien kolmen kesken. Vastuuta informanttien haastattelussa vaihdeltiin niin, että jokainen meistä sai vuorollaan johtaa yhtä haastattelutilannetta. Jokaisen mielipiteitä ja perusteluja kuunneltiin, kompromisseja tehtiin silloin kun se nähtiin tarpeelliseksi.

Lisähaasteita opinnäytetyön teossa tarjosi ennestään vieras asiakasryhmä ja kokemuksen puute haastattelujen toteutuksessa. Vankila on vaikea konteksti lähestyä, sillä siihen heijastuu erilaisia ennakkoluuloja asenteita, samoin kuin rikoksentekijöitä kohtaan. Oli tärkeää pyrkiä säilyttämään objektiivinen ja avoin suhtautuminen aiheeseen ja kohderyhmään, niin etteivät omat tunteet tai ajatustavat vaikuttaneet merkittävästi esimerkiksi tulosten tulkinnassa. Koimme haastattelutilanteet jännittäviksi jo pelkästään vankilaympäristön vuoksi ja syvällisten keskusteluiden rakentaminen ennestään vieraiden ihmisten kanssa oli erittäin haasteellista. Myös osa informanteista kertoi kokeneensa haastattelutilanteeseen valmistautumisen jännittäväksi, sillä heillä on harvoin mahdollisuus päästä keskustelemaan täysin vieraiden ihmisten kanssa, jotka edustavat sellaista ammattiryhmää, jota he eivät ennestään tunne vankilan sisäpuolella. Pohdimme, olisivatko haastattelutilanteet olleet vähemmän jännittäviä jos olisimme tehneet etukäteen tutustumiskäynnin vankilaan. Samoin mietimme, olisiko jännityksen määrää voinut vähentää jos haastattelukerrat olisi jaettu useammalle päivälle ja jokaiseen tilanteeseen olisi osallistunut vain yksi tai kaksi haastattelijaa.

Kokonaisuudessaan opinnäytetyön tekeminen oli näkökulmia avartava kokemus meille opinnäytetyön tekijöille. Omia ennakkoluuloja ja asenteita joutui jatkuvasti työstämään läpi koko prosessin. Teoriaan syventyminen oli antoisaa ja tarjosi sopivasti haasteita omaa ammatillista kasvua varten. Yhteistyö työelämän kumppanin kanssa oli innostavaa ja uuteen kohderyhmään tutustuminen oli inspiroivaa. Jokainen opinnäytetyön tekijöistä

koki, että vankilaympäristö voisi olla jatkossa mielenkiintoinen paikka työskennellä ja toimintaterapeuttien ammattitaitoa voisi hyödyntää vankien kuntoutuksessa. Toivomuksena on, että opinnäytetyötä voitaisiin hyödyntää rikosseuraamusalan opiskelijoiden ja työntekijöiden koulutuksessa. Toivomme, että jatkossa omasta tahdostaan erillään pidettäviä vankeja kannustettaisiin ja tuettaisiin osallistumaan itselleen merkitykselliseen toimintaan rikoksettoman ja päihteettömän elämän mahdollistamiseksi.

9.2 Luotettavuus ja eettisyys

Tieteellisessä tutkimuksessa on pyrkimys tuottaa mahdollisimman luotettavaa tietoa tarkastelun alla olevasta ilmiöstä. Tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa on tarkoitus selvittää, kuinka todenmukaista tutkimuksesta saatu tieto on. (Kylmälä – Juvakka 2007: 127.) Pyrimme noudattamaan samoja periaatteita myös omassa opinnäytetyössämme. Luotettavuutta on mahdollista tarkastella reliabiliteetin (toistettavuuden) ja validiteetin (tarkoituksenmukaisuuden) arvioinnin avulla, mutta näitä menetelmiä ei voida soveltaa suoraan laadulliseen tutkimukseen, jonka pyrkimyksenä on ilmiön ymmärtäminen eikä niinkään yleistysten tekeminen kuten kvantitatiivisessa tutkimuksessa. Laadullisen tutkimuksen tulosten on oltava johdettu aineistosta niin, että päättelyprosessissa ei ole risiiritaisuuksia. Tarkka dokumentaatio on erityisen tärkeää, koska se mahdollistaa myös vertaisarvioinnin, ryhmittelyn ja tulkinnan arvioinnin myös ulkopuolisille lukijoille. (Kananen 2015: 352–353.) Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnille ei ole olemassa yksiselitteisiä ohjeita, mutta luotettavuutta voidaan arvioida esimerkiksi tarkastelemalla tutkimuksen kohdetta ja tarkoitusta, tutkimuksen kestoa sekä omaa sitoutumista tutkimusta kohtaan. Luotettavuutta voidaan arvioida myös aineiston keruun, tutkimuksen tiedonsaajien ja tutkijan välisen suhteen sekä aineiston analyysin arvioinnilla. (Tuomi – Sarajärvi 2012: 140–141.)

Opinnäytetyössämme pyrittiin tarkkaan dokumentointiin koko prosessin läpi luotettavuuden lisäämiseksi. Etenkin litterointi- ja analyysivaiheessa korostui selkeän ja tarkan dokumentoinnin tärkeys. Luotettavuuden tueksi laadimme erilaisia taulukoita ja kuvioita selkeyttämään ja havainnollistamaan tutkimusaineistoa. Omat sitoumuksemme opinnäytetyössä tarkasteltavaa ilmiötä kohtaan näkyivät siinä, että lähestyimme ilmiötä toimintaterapeuttisesta näkökulmasta, jonka keskiössä oli merkityksellisen toiminnan käsite. Aineistonkeruuvaiheessa ja siten myös opinnäytetyön tuloksissa näkyi selvästi oma koke-

mattomuutemme haastattelijoina. Halusimme tehdä haastattelutilanteista keskustelunomaisia, mikä osaltaan vaikutti siihen, että keskustelut ajautuivat usein teema-alueen ulkopuolelle. Tarkentavien kysymysten esittäminen haastatteluiden aikana oli vaikeaa, sillä kaikki informanttien kertoma tieto tuntui sillä hetkellä mielenkiintoiselta ja tärkeältä. Olimme olettaneet, että haastattelun esittelykirjeet luettuaan informantit olisivat orientoituneet keskustelemaan merkityksellisestä toiminnasta, mutta haastattelutilanteiden perusteella aihealueessa pysyminen unohtui usein myös informanteilta. Opinnäytetyön luotettavuutta olisi parantanut myös se, että olisimme perehtyneet ennen haastatteluja vielä syvällisemmin toiminnan terapeuttisen voiman malliin ja pohtineet teemahaastattelun rakennetta tarkemmin.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuustarkastelussa nousevat usein esiin kysymykset totuudesta sekä objektiivisesta tiedosta (Tuomi – Sarajärvi 2012: 134). Totuutta on mahdollista tarkastella erilaisten epistemologisten totuusteorioiden kautta, mutta tässä opinnäytetyössä lähdettiin siitä oletuksesta, että informantit puhuivat haastattelussa totta, sillä haastatteluissa keskityttiin heidän omiin näkökulmiin ja mielipiteisiin. Informanteille oli etukäteen tiedotettu haastattelusta, sen aiheesta sekä salassapitovelvollisuudesta. Haastattelut tapahtuivat myös ilman vartijoiden läsnäoloa, joten haastatteluiden olosuhteet puolsivat sitä, etteivät informantit luultavasti kokeneet tarvetta valehteluun tai tiedon vääristämiseen. Informantit olivat myös suostuneet haastatteluun vapaaehtoisesti ja useampi heistä koki haluavansa olla hyödyksi ja antaa tietoa, joka voisi hyödyttää omia sekä muiden vankien oloja vankilassa. Informantit olivat myös kiinnostuneita siitä, kuinka opinnäytetyön tuloksia voidaan käytännössä hyödyntää. Myös nämä seikat tukevat sitä, etteivät informantit kokeneet tarvetta totuuden vääristämiseen, sillä he halusivat antaa tietoa, jolla voisi olla jotain konkreettista arvoa ja merkitystä. Haastatteluissa tuotiin esille myös positiivisia asioita ja vankilan oloihin suhtauduttiin realistisesti.

Eräs laadullisen tutkimuksen validiteettikriteeri on triangulaatio, joka lisää laadullisen tutkimuksen luotettavuutta. Triangulaatiota voidaan kutsua toimintasuunnitelmaksi, koska sen avulla tutkija pystyy ylittämään omat ennakkoluulonsa, eikä sitoudu vain yhteen näkökulmaan luotettavuuden arvioimisessa. (Tuomi 2007: 153.) Opinnäytetyössämme olemme hyödyntäneet etenkin tutkijaan ja teoriaan liittyvää triangulaatiota. Tutkijaan liittyvä triangulaatio tarkoittaa sitä, että ilmiötä tarkastelee havainnointi- tai haastattelutilanteessa mahdollisimman monta henkilöä, jotka tekevät havaintoja samasta aiheesta (Tuomi 2007: 153). Opinnäytetyötämme on ollut toteuttamassa kolme opiskelijaa, joten

haastattelu- ja analyysivaiheessa olemme hyödyntäneet sitä, että meillä on ollut useamman henkilön näkemys tilanteesta ja ilmiöstä. Olemme pyrkineet kirjaamaan tietoa vain niin, että jokainen opinnäytetyön tekijä on ollut asioista samaa mieltä keskenään. Teoriaan liittyvä triangulaatio tarkoittaa sitä, että tutkimuksessa tulisi ottaa huomioon useita teoreettisia näkökulmia, jotta tutkimuksen näkökulma olisi mahdollisimman laaja (Tuomi 2007: 153). Luotettavuuden takaamiseksi haimme toimintaterapian alan teoritiedon lisäksi esimerkiksi kriminologian ja psykologian lähdekirjallisuutta sekä rikoslain asetuksia tukemaan omia näkemyksiämme ilmiöiden tulkinnassa.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa myös tutkimusaineistoon liittyvä triangulaatio sekä metodinen triangulaatio. Tutkimusaineistoon liittyvä triangulaatio tarkoittaa sitä, että tietoa kerätään mahdollisimman monilta tiedonantajryhmiltä. (Tuomi 2007: 153.) Tässä opinnäytetyössä olisimme voineet hyödyntää tutkimusaineistoon liittyvää triangulaatiota keräämällä tietoa myös vankilan henkilökunnalta, kuten vartijoilta, ohjaajilta tai terveydenhuollon henkilökunnalta. Resurssit eivät kuitenkaan tähän riittäneet opinnäytetyölle rajatun ajan puitteissa. Metodinen triangulaatio tarkoittaa usean eri tiedonkeruumetodin yhdistämistä, esimerkiksi yhdistämällä haastatteluun sekä suljettuja ja avoimia kysymyksiä tai tekemällä sekä haastattelun että havainnoinnin (Tuomi 2007: 153). Emme kokeneet, että tässä opinnäytetyössä olisimme saaneet hyödyllistä tietoa käyttämällä esimerkiksi havainnointia haastattelun lisäksi tiedonkeruumenetelmänä. Suljettuja kysymyksiä ei ollut aiheellista yhdistää avoimiin kysymyksiin, sillä emme halunneet että kysymykset itsessään olisivat ohjanneet informanttien vastauksia. Luotettavuutta olisi lisännyt myös aineiston ja tulkinnan vahvistettavuus (*confirmability*) informanttien kautta (Kananen 2015: 352–354). Aikatauluresursseista johtuen meillä ei kuitenkaan ollut mahdollisuutta lähettää informanteille omia tulkintojamme haastattelumateriaalista hyväksyttäväksi, joten tulkinnat perustuvat vain omiin näkemyksiimme aiheesta.

Olemme noudattaneet opinnäytetyössämme tutkimuseettisiä ohjeita, eli hyviä tieteellisiä käytäntöjä aina opinnäytetyön ideavaiheesta opinnäytetyön julkistamiseen saakka. Tämä näkyy esimerkiksi vain luotettavaksi todettujen lähteiden valinnassa, aineiston asiallisena hävittämisenä sekä haastateltavien tunnistetietojen peittämisenä, eli anonymisoinnina. Opinnäytetyön toteuttamiseen tarvittiin tutkimuslupa, joka hankittiin Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksiköltä. Luvan saatuaamme pyysimme myös Helsingin vankilan johtajalta suostumuksen opinnäytetyön toteutukseen sekä vankien haastatteluun. Informanteilta pyydettiin myös suostumuslomake haastattelun nauhoituk-

seen ja haastattelusta nousseiden tietojen käyttöön opinnäytetyössä. Jälkikäteen nauhoitteet hävitettiin ja suostumuslomakkeet arkistoitiin asianmukaisesti. Haastattelutilanteet olivat myös toteutettu niin, ettei ulkopuolisia henkilöitä ollut samassa tilassa, joten haastattelu pysyi opinnäytetyön tekijöiden sekä informanttien välisenä. Olemme myös koko opinnäytetyöprosessin ajan noudattaneet rehellisyyttä ja pyrkineet huolellisuuteen jokaisessa työvaiheessa.

Jouduimme kiinnittämään myös huomioita vankilassa tapahtuvan haastattelun erityispiirteisiin ja käyttämään eettistä harkintaa kun kohtasimme rikoksenteekijöitä. Meidän oli mieltävä etukäteen erityisesti kysymysten asettelua ja sisältöä, sillä oman harkintamme perusteella ei ollut aiheellista kysyä esimerkiksi informanttien taustasta, rikoshistoriasta tai tuomion pituudesta. Emme myöskään kysyneet tai pyrkineet keskustelemaan informanttien kanssa vankilasta vapautumisesta tai tulevaisuudesta elleivät he itse tuoneet asiaa esille. Koska haastateltavista ei ollut esitietoja, jouduimme pohtimaan myös huolellisesti käyttämäämme kieltä ja laatimaan haastattelurunko mahdollisimman selkokielellä, sillä emme tieneet onko informanttien joukossa esimerkiksi ulkomaalaistaustaisia henkilöitä, joiden äidinkieli ei ole suomi. Haastattelutilanteissa pyrimme olemaan mahdollisimman neutraaleja ja pysymään puolueettomina.

9.3 Jatkosuositukset ja ilmiön merkitys toimintaterapia-alalle

Opinnäytetyöstämme saatujen tulosten perusteella jatkotutkimuksen kohteena voisi olla aiheellista tarkastella, miten rikoksetonta elämäntapaa ja yhteiskuntaan sopeutumista voitaisiin tehokkaammin tukea vankilaolosuhteissa. Tarkoituksenmukaisella toiminnalla ja kuntoutuksella pystyttäisiin tämän opinnäytetyön tulosten perusteella tarjoamaan rikoksenteekijöille paremmat valmiudet siviiliin siirtymisessä ja ennaltaehkäisemään rikoksen uusimista sitä kautta, että sopeutuminen yhteiskunnan jäseneksi helpottuisi tiettyjen kuntouttavien toimintojen kautta. Olisi myös aiheellista pohtia, minkä vuoksi suljetulla osastolla ei voisi tarjota monipuolisempia toimintoja omasta tahdostaan erillään pidettäville vangeille. Esimerkiksi nykypäivän teknologia mahdollistaisi myös etäopiskelun niin, että opiskelu voisi tapahtua myös osastolta käsin.

Rikosseuraamusalan kannalta olisi hyödyllistä tietää yleisesti, millaisia merkityksellisiä toimintoja muilla vangeilla on Suomen eri vankiloissa, ja onko näissä toiminnoissa yhteneväisyyksiä tämän opinnäytetyön tuloksiin. Tämän tiedon avulla voitaisiin pohtia vankilan toimintatarjontaa suhteessa resursseihin ja vankilan tarkoitukseen.

Jatkotutkimusten aiheena voisi olla myös toimintaterapeutin mahdollisuudet rangaistusajan suunnitelman kehittämisessä. Toimintaterapeutilla olisi etenkin tavoitteiden asetteluun liittyvää ammattitaitoa, jota voitaisiin hyödyntää rangaistusajan suunnitelman laatimisessa. Mikäli rangaistusajan suunnitelman laatimisessa noudatettaisiin vastaavanlaisia laatukriteereitä kuin mitä Piercen suunnitteluprosessin elementteihin sisältyy, voisi rangaistusajan suunnitelma olla toimivampi niin yksilön kuin rangaistuslaitoksenkin kannalta. Lisäksi toimintaterapeutin osaamista voisi hyödyntää toimintakyvyn arvioinnilla niin rangaistusajan alku-, kuin loppuvaiheessa. Kun vangin toimintakyky, voimavarat ja heikoudet tiedettäisiin, rangaistuksen alussa osattaisiin kohdentaa vankilan resurssit tarkoituksenmukaisesti yksittäistä vankia varten. Kun rangaistusaika olisi loppumassa, tiedettäisiin myös millaista muutosta vankeusaikana vangissa on tapahtunut ja millaisin resurssein hän palaa takaisin yhteiskuntaan. Toimintaterapeutin ammattitaitoa voitaisiin hyödyntää myös vankeusaikana vankien elämänhallintaan ja arjen taitoihin liittyvässä valmennuksessa.

Lähteet

Christiansen, Charles – Townsend, Elizabeth. 2004. Introduction to occupation: the art and science of living. Upper Saddle River, N.J.: Prentice Hall.

Creek, Jennifer 1998. Occupational therapy. New perspectives. London: Whurr Publishers Ltd.

Csikszentmihalyi, Mihaly 2008. Flow: the psychology of optimal experience. New York: Harper Perennial.

Haapasalo, Jaana 2008. Kriminaalipsykologia. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Hagedorn, Rosemary 2001. Foundations for Practice in Occupational Therapy. Third Edition. New York: Churchill Livingstone.

Hasselkus, Betty Risteen 2002. The Meaning of Everyday Occupation. Thorofare N.J.: Slack.

Helsingin Sanomat 6.9.2015. Rossi, Venla - Sajari, Petri. Kotinsa vanki. C1-C5.

Hirsjärvi, Sinikka – Hurme, Helena 2000. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino 2000.

Hypén, Kimmo 2002. Riski -ja tarvearviot rangaistusajan suunnittelun apuna. Teoksessa Salminen, Markku – Toivonen, Klaus (toim.): Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002. 202–220.

Irwin, John – Owen, Barbara 2005. Harm and the contemporary prison. Teoksessa The effects of imprisonment. Toim. Lieblich Allison, Maruna Shadd. Devon: Willan publishing.

Joukamaa, Matti ja työryhmä 2010. Rikosseuraamusasiakkaiden terveys, työkyky ja hoidontarve. Perustulosraportti. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2010. Vammalan kirjapaino Oy.

Kananen, Jorma 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisu - sarja. Toim. Teemu Mikkonen. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kankare, Ritva 2002. Eristyksen vaikutus yksilöön – tarkastelua kaltereiden kummaltakin puolelta. Opinnäytetyö. Toimintaterapian koulutusohjelma. Stadia Helsingin Ammattikorkeakoulu.

Kielhofner, Gary 1983. Health through occupation. Theory and Practise in Occupational Therapy. Philadelphia: F.A. Davis Company.

Kuronen, Mia 2011. Rangaistusajan suunnitelma: rikosseuraamusesimiehen ilo vai kiro? Tutkielma Turun vankilan esimiesten kokemuksista ja näkemyksistä. Opinnäytetyö. Rikosseuraamusalan koulutusohjelma. Laurea-ammattikorkeakoulu.

Kylmä, Jari – Juvakka, Taru 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita Prima Oy.

Laine, Matti 2002. Vankiyhteisö sosiaalisena ilmiönä. Teoksessa Salminen, Markku – Toivonen, Klaus (toim.): Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002. 137–144. Helsinki: Tietosanoma.

Länsiväylä. Suomalainen, Riitta. 21.2.2011. Vankila on kuin viiden tähden hotelli. Verkkodokumentti.

Myhrberg, Pertti 2002. Rangaistusten täytäntöönpano. Teoksessa Salminen, Markku – Toivonen, Klaus (toim.): Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002. 49–77. Helsinki: Tietosanoma.

Neiramo, Ilkka 2002. Vankeinhoidon etiikka. Teoksessa Salminen, Markku – Toivonen, Klaus (toim.): Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002. 34–44. Helsinki: Tietosanoma.

Nelson, David – Jepson-Thomas, Julie 2003. Occupational form, occupational performance and a conceptual framework for therapeutic occupation. Teoksessa Perspectives in human occupation, participation in life. Toim. Kramer P, Hinojosa J, Royeen CB. Baltimore: Lippincott Williams & Wilkins. 87–155.

Nelson, David 1995. Therapeutic Occupation: A Definition. The American Journal of Occupational Therapy. November 1995.50 (10) 775–781.

Pehkonen, Sari. 2011. Vankien kokemuksia rangaistusajan suunnitelman teosta sekä sijoitteluprosessista Etelä-Suomen aluevankilassa. Opinnäytetyö. Rikosseuraamusalan koulutusohjelma. Laurea-ammattikorkeakoulu.

Pierce, Doris 2001: 138-146. Untangling Occupation and Activity. American Journal of Occupational Therapy. March/April 2001 (55) 138-146.

Pierce, Doris 2003. Occupation by Design. Building Therapeutic Power. Philadelphia: F.A. Davis Company.

Pikkarainen, Aila – Kolehmainen, Anne 1999. Toimintaterapia: Merkityksellistä vai merkittävää toimintaa? Kuntoutus 1/1999. 43–49.

Richter, Maija 2002. Vankeinhoidon käytännöt. Teoksessa Salminen, Markku – Toivonen, Klaus (toim.): Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002. 79–98. Helsinki: Tietosanoma.

Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. n.d. Verkkodokumentti. <<http://www.rskk.fi/fi/>>. Luettu 25.9.2015

Rikosseuraamuslaitoksen tilinpäätös ja toimintakertomus 2014. Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 2/2015. Verkkodokumentti. <http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/risenasiakirjoja/netra-asiakirjat/oaB9fYYBr/Tilinpaaatos_ja_toimintakertomus_2014.pdf>. Luettu 19.10.2015.

Rikosseuraamuslaitos 2015a. Erillään pitäminen. Verkkodokumentti. Julkaistu 16.7.2015. <<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/jarjestysjaturvallisuus/erillaanpitaminen.html>>. Luettu 15.10.2015.

Rikosseuraamuslaitos 2015b. Vankeus. Verkkodokumentti. Julkaistu 19.8.2015. <<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset/vankeus.html>>. Luettu 19.10.2015.

Rikosseuraamuslaitos n.d. Esite. Verkkodokumentti. <http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/esitteet/6DIM4GTSx/Helsingin_vankilan_esite.pdf>. Luettu 1.5.2015.

Ruckenstein, Minna – Teppo, Annika 2005. Vankien väliset valtasuhteet ja väkivallan pelko suljetussa vankilassa. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2005. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy.

Taylor, Renée 2008. The Intentional Relationship Occupational Therapy. Occupational Therapy and Use of Self. Philadelphia: F.A Davis Company.

The American Occupational Therapy Association 2014. Occupational Therapy Practice Framework: Domain & Process 3rd Edition. The American Journal of Occupational Therapy 3–4/2014 (68).

Thomas, Heather 2012. Occupation-Based Activity Analysis. Thorofare: Slack.

Tourunen, Jouni 2002. Vankiloiden sosiaalinen rakenne ja konfliktitilanteet. Teoksessa Salminen, Markku – Toivonen, Klaus (toim.): Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002. 26–33. Helsinki: Tietosanoma.

Townsend, Elizabeth – Wilcock, Ann 2004. Occupational justice and client-centred practice: A dialogue in progress. Canadian journal of occupational therapy. April 2004 (71) 75–87.

Trombly, Catherine 1995. Occupation: Purposefulness and Meaningfulness as Therapeutic Mechanisms. American Journal of Occupational Therapy. 49 (10). 960–972.

Tuomi, Jouni – Sarajärvi, Anneli 2012. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tuomi, Jouni 2007. Tutki ja lue: Johdatus tieteellisen tekstin ymmärtämiseen. Tammi. Helsinki 2007.

Tuomio-ilta. 28.4.2015. <<http://areena.yle.fi/1-2449145>>. Yle. Ajankohtainen kakkonen.

Valtioneuvoston asetus vankeudesta 548/2015. Valtioneuvosto. Helsinki. 4.5.2015.

Vankeuslaki 767/2005. Oikeusministeriö. Helsinki. 1.10.2006.

Vilkka, Hanna 2005. Tutki ja kehitä. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

World Federation of Occupational Therapist. 11.8.2010. Statement on Occupational Therapy. Verkkodokumentti. <<http://www.wfot.org/Portals/0/PDF/STATEMENT%20ON%20OCCUPATIONAL%20THERAPY%20300811.pdf>>. Luettu 21.10.2015.

World Health Organization, n.d. Mental health and prisons. Mental health legislation & human rights, Denied Citizens: Including the Excluded. Verkkodokumentti.

<http://www.who.int/mental_health/policy/development/MH&PrisonsFactsheet.pdf>. Luettu 15.10.2015.

Tutkimuslupa

Päätös

8.4.2015

18/332/2015

Sarah Hamani
Laura Kaataja
Marja Matikainen
Metropolia ammattikorkeakoulu
Toimintaterapian koulutusohjelma
PL 4032, 00079 Metropolia

Hakemuksenne 23.03.2015

Tutkimuslupahakemus

Olette hakeneet Rikosseuraamuslaitokselta tutkimuslupaa Metropolia Ammattikorkeakoulun Toimintaterapian koulutusohjelman opinnäytetyötä varten. Opinnäytteen ohjaajana toimivat opettaja Tuula Uutela Metropoliasta sekä yliopettaja Sari Viikki-Ripatti Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksesta.

Tutkimuksen aihe

Merkityksellinen toiminta erillään pidettävän vangin näkökulmasta

Tutkimuksen toteutus

Noin 3-6 erillään pidettävän vangin haastattelua Helsingin vankilasta.

Lupahakemus

Haette lupaa haastattelujen suorittamiseen.

Päätös

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö myöntää teille tutkimusluvan vankien haastatteluihin hakemuksenne mukaisesti. Haastateltavien valinta tulee tehdä vankilan johtajan tai apulaisjohtajan suostumuksella ja välityksellä.

Vankien osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista ja heiltä tulee pyytää yksilöity kirjallinen suostumus haastatteluihin.

Tutkimuksen tulokset on esitettävä niin, etteivät yksittäiset henkilöt ole tunnistettavissa. Tutkimusaineisto on säilytettävä siten, ettei se joudu ulkopuolisten käsiin. Tutkimusaineisto on tarkoitettu vain tutkimukselliseen käyttöön ja se on hävitettävä yksilötietojen osalta tutkimuksen valmistuttua. Tutkimuksen

Osoite
Lintulahdenkuja 4
00530 HELSINKI

Puhelin
029 56 88500

Telekopio
029 56 88446

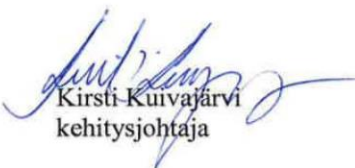
Sähköpostiosoite
kirjaamo.rise@om.fi

2(2)

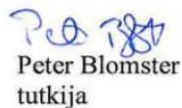
toteutus ja tutkimusaineiston keruu ei saa aiheuttaa kohtuutonta haittaa vankilan tai yhdyskuntaseuraamustoimiston muulle toiminnalle.

Tutkimuksen valmistuttua siitä tulee lähettää kopio Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön, Helsingin vankilaan sekä Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen Kriminologiselle kirjastolle (Vernissakatu 2A, 01301 VANTAA). Opinnäytteestä tulee myös lähettää sähköpostitse tiivistelmä Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön (peter.blomster@om.fi). Rikosseuraamuslaitos pidättää oikeuden julkaista opinnäytteen intranet- ja tiivistelmän internet-sivuillaan.

Tähän päätökseen voi hakea muutosta Helsingin hallinto-oikeudesta. Valitusosoitus liitteenä.

Kirsti-Kuivajarvi
kehitysjohtaja

Peter Blomster
tutkija

Tiedoksi

Helsingin vankilan johtaja
Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen johtaja

Esittelykirje vangeille

Vapaaehtoisia etsitään haastatteluun opinnäytetyötä varten

Toimintaterapeuttiopiskelijat etsivät vapaaehtoisia haastateltavia opinnäytetyötä varten Helsingin vankilasta. Aiheena on **merkityksellinen toiminta** omasta tahdostaan **erillään pidettävän vangin** näkökulmasta.

Tarkoituksenamme on tutkia haastattelumateriaalia analysoimalla, millaiset toiminnot koetaan merkityksellisinä erillään pitämisen aikana, ja kuinka kyseiset toiminnot vaikuttavat yksilön hyvinvointiin ja toimintakyvyn ylläpitämiseen.

Opinnäytetyö tehdään yhteistyössä Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen kanssa ja opinnäytetyöstämme saatavaa tietoa voidaan hyödyntää monin tavoin: se antaa tietoa vankien omista kokemuksista liittyen eri toimintojen tärkeyteen - *siinä korostuvat vankien omat näkökulmat* - ja tietoa voidaankin hyödyntää jatkossa toimintamahdollisuuksien edistämiseksi vankilaympäristössä.

Käsitlemme haastatteluista saamaamme tietoa luottamuksellisesti, eivätkä haastateltavien tunnistetiedot tule missään vaiheessa esiin työssämme. Tuhoamme myös haastattelunauhoitteet ja muut mahdolliset aineistot välittömästi niiden käytön jälkeen. Haastatteluun ei tarvitse etukäteen valmistautua millään tavalla, mutta siihen tulisi kuitenkin varata noin 45–60 minuuttia.

Mikäli haluaisit osallistua haastatteluun, ilmoittaudu B. Ratilaiselle **31.5.** mennessä.

Ystävällisin terveisin,

Sarah Hamani

Laura Kaataja

Marja Matikainen

Metropolia ammattikorkeakoulu

Toimintaterapian koulutusohjelma

Haastattelurunko

ORIENTOIVAT KYSYMYKSET

- Miten hyvin osaston arki on tullut sinulle tutuksi?
- Millaista viikko- ja päiväohjelmaa vankilassa on tarjolla? Mihin osallistut?
- Kuinka paljon toimintoihin osallistumiseen voi itse vaikuttaa?
- Missä kaikissa paikoissa osastolla voi liikkua?
- Mitä sinulle on merkityksellinen toiminta?

TEEMAT

VETOAVUUS

vahvistavuus

- Millaiset toiminnot antavat sinulle energiaa ja voimavaroja?

tuotteliaisuus

- Mikä motivoi sinua osallistumaan x toimintaan?

mielihyvä

- Millaisten toimintojen parissa koet olosi tyytyväiseksi?

AINUTLAATUISUUS

fyysinen ympäristö

- Miten fyysiset tilat, tarvikkeet, materiaalit ovat mahdollistettu mielekkään toiminnan aikana?
- Mitä puutteita, mitä mahdollisuuksia ympäristössä/tilassa on käytettävissä?

ajallinen ympäristö

- Millainen aikataulutus sinulle merkitykselliselle toiminnalle on varattu?
- Miten ajallisia resursseja voisi mielestäsi hyödyntää tehokkaammin toiminnassa?

sosiokulttuurinen ympäristö

- Miten täällä olevat ihmiset (muut vangit, henkilökunta) vaikuttavat toimintaasi?
- Toimitko mieluiten yksin vai ryhmässä?

TÄSMÄLLISYYS

terapeutin suunnittelutaidot

- Onko sinulle laadittu rangaistusajan suunnitelmaa (ransu)?
- Jos on, niin millaiset tavoitteet sinulla on siinä?

tavoitteiden asettelu

- Millä tavoin olet saanut itse vaikuttaa tavoitteiden asetteluun, suunnitteluun?

toiminnan soveltuvuus

- Onko ransussa jotain parannettavaa mielestäsi?
- Miten ransu näkyy arjessa?
- Onko suunnitelmalla ja käytännön toteutuksella ristiriitoja keskenään?